

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 2

София, понеделник, 13 ноемврий

1933 г.

4. заседание

Четвъртък, 9 ноемврий 1933 година.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. и 32 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Стр.	Стр.
Съобщение отъ председателя за смъртта на Андрей Ляпчевъ, бившъ министъръ-председателъ и народенъ представителъ, и почитане на паметта му.	17
Предложение отъ министъръ-председателя Н. Мушановъ за преустановяване на заседанието за половина часъ въ знакъ на почитъ къмъ покойния Андрей Ляпчевъ. (Приемане)	18
Питане отъ народния представителъ П. Стайновъ къмъ министра на народното просвѣщение относно отлагането на законно насроченитъ избори за училищни настоятели въ Пловдивъ, Ямболъ, Бургазъ и др. (Съобщение)	18
Запитване отъ народния представителъ С. Омарчевски къмъ министра на народното просвѣщение относно нередовности по съкращения, уволне-	
ния и назначения на учители по ведомството на Министерството на народното просвѣщение. (Съобщение)	18
Предложение отъ народния представителъ А. Буковъ за смѣняване на подпредседателя на Народното събрание Никола Захариевъ и произвеждане изборъ за подпредседателъ. (Съобщение)	18
Клетва. Подвеждане подъ клетва народнитъ представители Яни Катърджиевъ и Хаймъ Аронъ Фархи, замѣстници на починалитъ народни представители Хюсеинъ х. Галибовъ и Андрей Ляпчевъ.	18
Проектоотговоръ на тронното слово. (Първо четене — прочитане и разискване).	18
Дневенъ редъ за следващото заседание	28

(Отъ днешното заседание отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Ангеловъ Иванъ, Апостоловъ Драгомиръ, Ачковъ Димитъръ, Бечевъ Милко, Бояджиевъ Стефанъ, Велчевъ Иванъ, Върбенковъ Димитъръ, Гаговъ Петъръ, Ганчевъ Миню, Дековъ Петко, Деневъ Панайотъ, Димитровъ д-ръ Димитъръ, Димчевъ Василь, Икономовъ Андрей, Караджовъ Костадинъ, Каракашевъ Никола, Кирковъ Кирко, Кирчевъ Стефанъ, Колевъ Петко, Пеневъ, Кондаковъ Александъръ, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Лоловъ Сава, Мечкарски Тончо, Митковъ Сеферинъ, Момчиловъ Стоянъ, Момчиловъ Тодоръ, Петковъ Стефанъ, Петровъ Дойчинъ, Петровъ Никола, п. Рачевъ Иванъ, Сакъзовъ Янко, Славовъ Кирилъ, Статевъ Христо, Тотевъ Деню, Тошевъ Никола, п. Цвѣтковъ Кръстю, Чернооковъ Георги, Шонговъ Георги и Янакиевъ Василь)

Председателъ: (Звъни) Понеже присѣствуватъ нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Става правъ) Г. г. народни представители! Отиде си единъ отъ нашитъ другари, народниятъ представителъ Андрей Ляпчевъ. Вчера го прибра майката-земя. Никога вече тукъ не ще се чуе неговото слово, неговата речъ — винаги кжса, но и винаги енергична и дѣловита. Умръ единъ парламентаристъ, единъ дълбоко убеденъ приятелъ на парламентарния режимъ. Отиде си човѣкътъ, когото много има да оплакватъ неговитъ политически приятели, но за когото ще има да тжгува и Народното събрание, защото — това е цѣла истина — покойниятъ бѣ единъ отъ ония народни представители, единъ отъ ония народни избраници, който всѣкога тукъ бѣше на своя постъ.

Андрей Ляпчевъ не е единъ само отъ многото българи. Той бѣ човѣкътъ на знания, на опита, надаренъ съ една завидна енергия, съ една упорита воля. Той бѣ една отъ виднитъ фигури на нашата общественостъ, и на нашата политика. Преди малко казахъ, че неговата смъртъ ще има да оплакватъ приятелитъ му, че за нея ще има да тжгува Парламентътъ. Ми се чини, че бихъ могълъ да кажа лѣщо повече, безъ да рискувамъ да излѣжа други, да се излѣжа самъ. Смъртта на Ляпчева е една загуба, която ще има да почувствува и чувствува българскиятъ политически свѣтъ — разумява се, не оня свѣтъ, който отрича достоинства на своя противникъ, само защото е противникъ. Андрей Ляпчевъ има своитъ голѣми заслуги спрямо България и по-специално спрямо многообичната му Македония. Той бѣ нейно чадо, неинъ синъ.

Азъ много добре схващамъ, че мѣстото, отъ което говоря, не е пригодно, ако така мога се изрази, нито за биографа на покойния Ляпчевъ, нито за когото да било другъ. И ако споменахъ за неговитъ заслуги, то го направихъ не съ намѣрение да ги изброя, не съ намѣрение да стана неговъ битописателъ. Азъ искахъ само да напомня безспорния фактъ, че той има заслуги — никой не би могълъ да му ги откаже — че неговата дейность като държавникъ, общественикъ, повечко или по-малко, е свързана съ всички наши борби, голѣми събития на нова България. Андрей Ляпчевъ всрѣдъ тия борби, всрѣдъ тия събития израствалъ като политикъ, като държавникъ и стана министъръ, и по-късно пръвъ министъръ на България. Ето го покойниятъ Ляпчевъ, който си отиде и когото, както знаете, съ дълбока скръбъ изпрати българската сголица до вѣчното му жилище.

Да, Андрей Ляпчевъ бѣше добъръ синъ на България. Андрей Ляпчевъ бѣ единъ отъ виднитѣ български държавници. И азъ моля Народното събрание съ ставане на крака да почетемъ паметта на тоя държавникъ и да кажемъ: Богъ да го прости. (Всички ставатъ и казватъ „Богъ да го прости!“)

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ. Г. г. народни представители! Азъ се присъединявамъ къмъ думитѣ, които г. председателъ на Народното събрание отправи въ паметъ на единъ отъ нашитѣ вече заминали другари. Смъртта на Ляпчевъ е загуба за българския Парламентъ, е загуба за истинскитѣ привърженици на конституционно-парламентарния режимъ въ страната. Той е може би единъ отъ ония, който никогажъ не измени мнението си върху тоя въпросъ.

Моля Народното събрание въ знакъ на почитъ къмъ него да се съгласи да преустановимъ заседанието за половинъ часъ. (Всички народни представители ставатъ)

Председателъ: Като смѣтамъ, че Събранието приема единодушно това предложение на г. министъръ-председателя, преустановявамъ заседанието за половинъ часъ.

(Следъ отидна)

Председателъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Съобщавамъ на Народното събрание, че е постъпило питане отъ народния представителъ г. Петко Стайновъ, отправено къмъ министъра на народната просвѣта. Въ своето питане г. Стайновъ полага следния въпросъ на г. министъра: да съобщи на народното представителство кои законни причини оправдаватъ отлагането на законно насроченитѣ избори за училищни настоятели въ Пловдивъ, Ямболъ, Бургасъ и пр.

Това питане ще бѣде изпратено на г. министъра, за да отговори.

Постъпило е въ бюрото на Народното събрание запитване отъ ломския народенъ представителъ г. Стоянъ Омарчевски, отправено сѣщо до г. министъра на просвѣтата. Това запитване е много обширно — 18-19 печатни страници. Нѣма да го чета. Съобщавамъ само факта, че е постъпило това запитване. Касае се за съкращения, уволнения и назначения на учители по ведомството на Министерството на народното просвѣщение. Ще бѣде съобщено на г. министъра и поставено на дневенъ редъ.

Съобщавамъ на Народното събрание, че е постъпило предложение отъ народния представителъ г. Асенъ Буковъ, подписано отъ него и приподписано отъ 39 души народни представители, редактирано така: (Чете)

„Понеже подпредседателъ на Народното събрание г. Никола Захариевъ не се ползува повече съ довърието на болшинството на г. г. народнитѣ представители, то:

„1. Правя предложение за неговото смѣняване, което моля да поставите на дневенъ редъ, и

„2. Правя предложение за изборъ на новъ подпредседателъ, което моля сѣщо да поставите на дневенъ редъ“.

Това предложение ще бѣде напечатано и раздалено на г. г. народнитѣ представители, за да бѣде по-късно, по установения отъ правилника редъ, поставено на дневенъ редъ. (Вж. прил. Т. I, № 5)

Съобщавамъ сѣщо така на Събранието, че, по нареждане на председателството, сѣ извикани замѣстници на починалитѣ народни представители Андрей Ляпчевъ и Юсеинъ х. Галибовъ: г. Хаимъ Аронъ Фархи, като замѣстникъ на Андрей Ляпчевъ, и Яни Катърджиевъ, като замѣстникъ на Юсеинъ х. Галибовъ. Тѣ сѣ поканени и присѣдствуватъ на заседанието. Моля ги да положатъ установената отъ конституцията клетва.

Ще положи клетва народниятъ представителъ г. Яни Катърджиевъ. (Протоиерей Петъръ Сомлевъ подвеща подъ клетва народния представителъ Яни Катърджиевъ)

Ще положи клетва народниятъ представителъ г. Хаимъ Аронъ Фархи. (Равнинтъ д-ръ Ашеръ Хананелъ подвеща подъ клетва народния представителъ Хаимъ Аронъ Фархи)

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене проектоотговора на тронното слово.

Има записани досега 11 души народни представители. Давамъ думата на първия отъ тѣхъ, народниятъ представителъ г. Стефанъ Цановъ.

С. Цановъ (з): Нѣма ли да се прочете най-напредъ проектоотговорътъ на тронното слово?

Председателъ: Имате право.

Моля г. докладчика да прочете проектоотговора на тронното слово.

Преди това, обаче, има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Въ комисията по отговора на тронното слово азъ имахъ случая да заявя, че е желателно групитѣ да посочатъ своитѣ представители, които ще говорятъ отъ тѣхно име, за да не ни се отправятъ после обвинения, каквито ни се отправиха миналата година. Следъ десетия ораторъ, възможно е — знаете, че често става това — да се прекратятъ дебатитѣ и групитѣ, отъ които сѣ говориха вече оратори, да сѣ изказали не отъ посоченитѣ отъ тѣхъ представители, и ставатъ недоразумения. Миналата година ни бѣха отправени въ това отношение обвинения, като че ние на най-оторизирани и авторитетни хора отъ групитѣ не сме дали възможностъ да говорятъ. Азъ предупреждавамъ отсега, за да не се смѣтне, че целта на правителството е да не допусне най-виднитѣ хора на парламентарнитѣ групи, особено на опозицията, да говорятъ. По листата на записалитѣ се оратори азъ виждамъ да се изреждатъ 4—5 души народни представители отъ една и сѣща група. Предупреждавамъ, за да не ни се отправятъ после обвинения, ако се прекратятъ дебатитѣ. Азъ искамъ Парламентътъ да работи по-стегнато и по-бързо, като искамъ оторизирани хора отъ групитѣ да кажатъ мнението си и критикитѣ срещу правителството.

Счетовъ за нужно да направя това предупреждение, за да не бѣдемъ въ последствие обвинявани, че не желаемъ да чуемъ въобще мнението на Парламента по политиката на правителството

Докладчикъ Х. Манафовъ (д): (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство съ задоволство отбелязва, че правителството, привърженикъ на осветения отъ основния ни законъ парламентаренъ режимъ, продължава политиката на мирно и спокойно развитие на страната, като при съществуващитѣ стопански условия ще възприеме всички реформи, които целятъ бързото и резултатно възстановяване на разстроеното стопанство и оздравяването на държавнитѣ финанси.

Ваше Величество,

Народното представителство съ облекчение констатира, че правителството полага всички усилия за смекчаване на кризата, като, въпрѣки мѣжнитѣ финансови условия, подпомага производителитѣ, успѣшно сключи търговски договори съ чехословакката и турската републики и подготвя сключване на такива и съ други държави, като приобщи усилията си къмъ всѣка акция на сътрудничество между държавитѣ, целящи подобрието на международнитѣ стопански отношения.

Ваше Величество,

Народното представителство е особено доволно, че взетитѣ мѣрки отъ правителството за съкращаване разходите на държавата и за засилване и увеличение на държавнитѣ приходи при влошеното стопанско положение сѣ дали значителни резултати. Народното представителство, съзнавайки необходимостта отъ уравновесенъ държавенъ бюджетъ, ще подкрепи правителството въ новитѣ му усилия за създаване на здрави държавни финанси, както и въ отпочнатата реформна дейностъ за рационализиране на държавния бюджетъ, за строгъ предварителенъ контролъ при ангажиране на разходите, за финансовъ контролъ надъ автономнитѣ държавни стопански предприятия и за уреждането на финансовата администрация.

Ваше Величество,

Необходимостта отъ възстановяване на довърието — тоя мощенъ факторъ за стопански подъемъ — е всеобщо призната, и всички законодателни инициативи на правителството за окончателното уреждане на задълженията, като се облекчи положението на длъжницитѣ и се осигури спестовността, както и въ областта на банковото дѣло и неговото реорганизиране, ще бѣдатъ най-сериозно, всеотранно и съ огледъ общитѣ интереси на народъ и държава обсъдени и възприети отъ народнитѣ представители.

Ваше Величество,

Дейността на правителството, която доведе до съгласие съ представителитѣ на носителитѣ на довърието и

следвоенните заеми за намаляване на задълженията, засега за единъ известенъ периодъ, извиква чувство на облекчение и задоволство въ срѣдата на народното представителство.

Ваше Величество,

Народното представителство съ радостъ констатира, че правителството следва неизмѣнно политиката на миръ и редъ, че България е въ добри отношения съ всички държави и се радва на симпатитѣ и довѣрието на великитѣ сили.

Народното представителство особено цени радушния и сърдеченъ приемъ, който бѣ оказанъ на Ваше Величество и на Нейно Величество Царицата отъ държавнитѣ главни и правителствата на странитѣ, които, макаръ и частно, недавно посетихте — приемъ, който е изразъ на симпатии и уважение къмъ Ваше Величество и къмъ българския народъ.

Народното представителство е също особено радостно отъ посещениято, което Тѣхни Величества Кралътъ и Кралицата на Югославия направиха на Ваше Величество и на Нейно Величество Царицата въ Евксиноградския дворецъ, въ което вижда изразъ на сърдечно приятелство.

Ваше Величество,

Народното представителство сърадва правителството за посещенията, които му бѣха направени отъ министъръ-председателя и министра на външнитѣ работи на турската република, министра на външнитѣ работи на ромънското кралство и министъръ-председателя и министра на външнитѣ работи на Унгария.

Посещението на турскитѣ държавници бѣ ново доказателство за приятелскитѣ връзки между двата народа, затвърдено съ продължението договора за приятелство, неутралитетъ и арбитражъ.

Срещитѣ съ ромънския и унгарскитѣ държавници дадоха възможностъ да бждатъ уяснени редица въпроси, целещи закъчаването на приятелскитѣ връзки и уреждането на стопанскитѣ отношения помежду ни.

Ваше Величество,

Народното представителство не може да не изрази радостта си отъ срещата на Ваше Величество съ Негово Величество Краля на Ромъния, въ което вижда още едно доказателство за приятелскитѣ връзки между двата съседни народа.

Да живѣе Негово Величество Царътъ!

Да живѣе Нейно Величество Царицата!

Да живѣе България!

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Цановъ.

С. Цановъ (з): (Отива, вмѣсто къмъ трибуната, къмъ председателското мѣсто. Смѣхъ и оживление)

(Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Третата редовна сесия на XXIII-то обикновено Народно събрание се свика и ще заседава подъ знака на едно небивало раздвижване въ международната политика и на единъ доста голѣмъ вътрешенъ политически кипежъ, резултатъ на маса въпроси отъ стопански, отъ политически, отъ държавенъ характеръ, които чакатъ своето разрешение.

Вънъ днесъ виждаме следното.

Въ центъра на Европа единъ 70-милионенъ народъ, строенъ задъ единъ човѣкъ, чака заповѣдъ не вече за миръ, защото мирътъ отдавна престана да е идеалъ на потиснатитѣ, на експлоатираниитѣ и на онеправданитѣ, а заповѣдъ за животъ или за война. Нѣмцитѣ искатъ или да имъ се даде възможностъ да живѣятъ, или, ако тая възможностъ не имъ се даде, да си послужатъ още единъ пътъ съ своята сила.

На югъ отъ тѣхъ единъ другъ също така голѣмъ народъ, италианскитѣ, вече не само манифестира своето право, а се опитва да се опре на своя мечъ.

Англия, която отъ вѣкове се е пазила да се ангажира преждевременно и е изчаквала събитията, и тя нервничи. Разискванията въ английския парламентъ онзи день сж добъръ признакъ на това.

А Франция, най-облагодетелствуваната отъ мирнитѣ договори, търси начини, търси възможности да може да запази завоюваното. И ние виждаме тая Франция, която довчера водѣше кръстоносенъ походъ срещу болшевишка Русия, днесъ да праща своитѣ най-видни политици въ Русия съ целъ да спечели ако не съюзничеството, то поне приятелството на тая огромна и силна държава.

На Изтокъ — също така раздвижване, също така трепане на мечове, също така миризъ на барутъ, Япония излиза отъ своята черупка и настѣпва къмъ Китай, където среща интереситѣ на други велики сили.

И Америка, досегашниятъ банкеринъ на свѣта, владетелътъ на повече отъ половината отъ свѣтовнитѣ материални богатства, раздѣлена чрезъ океана отъ своя противникъ Япония, и тя търси днесъ приятелството на Русия.

А Русия, следъ като изживѣ единъ периодъ на консолидация и на индустриализация, днесъ се стреми да вземѣ своето мѣсто между другитѣ велики народи.

При това поведение на голѣмитѣ държави, на малкитѣ не остава нищо друго, освенъ да се съюзяватъ, за да се бранятъ, или пъкъ да търсятъ покровителството на по-голѣми държави, тѣхни съюзници. И ние виждаме това да се прави отъ всички малки държави. Конференции, посещения, пактове — всичко това говори, че малкитѣ държави се събиратъ, за да могатъ да защитятъ своитѣ интереси.

И нашата малка, и доскоро изоставена отъ всички, България, въ последно време е обектъ на голѣма почитъ и на голѣми грижи. Търсятъ ни и онѣзи, съ които нѣкога бѣхме съюзници, търсятъ ни и онѣзи, съ които нѣкога воувахме по бойнитѣ полета.

И въ това търсене азъ не мога да не изкажа доволството си отъ стремежа на българското правителство да запази самостоятелността на България, да търси нейнитѣ истински приятели, съ помощта на които ще се постигне разрешението на ония голѣми въпроси, които тормозятъ нашето племе и които не позволяватъ стабилизирането на нашата държава.

Одобрявайки това негово усилие, азъ, обаче, не мога да не подчертая едно друго нѣщо, което виждамъ въ неговата външна политика.

Г. г. народни представители! Ако въ мирно време е необходима решителността, то тая решителностъ и подвижностъ е още по-необходима въ време бурно, въ време, когато се измѣняватъ старитѣ отношения и се създаватъ нови такива. За голѣмо съжаление, въ нашето правителство азъ не виждамъ нито ясно очертанъ идеалъ, нито конкретизирана целъ, нито достатъчно смѣлостъ въ изказването на идеалитѣ на българщината и конкретизиране на целитѣ, къмъ които ще трѣбва да се стреми. Безъ тѣзи три нѣща — безъ идеалъ, безъ целъ и безъ смѣлостъ да се следва целта и идеала азъ смѣтамъ, че не може да се прави никаква външна политика. И азъ бихъ желалъ въ това отношение не само правителството — което е длъжно до известна степенъ отъ дипломатическо и тактически съображения по-малко да говори и повече да мисли и работи — а и народното представителство, и цѣлкупниятъ български народъ да намѣрятъ начини да изкажатъ своето мнение. Ще трѣбва да престанемъ да мислимъ, че ще можемъ нѣкого да излъжемъ; ще трѣбва да скжсаме съ ориенталската си хитростъ; смѣло и решително ще трѣбва да кажемъ онова, което мечтаемъ, и онова, за което мислимъ и за което се боримъ.

А за какво мечтае България? За нищо друго, освенъ за онова, за което е мечтала презъ вѣковетѣ и на робството, и на свободата. Ние сме земеделски народъ и, като всѣки земеделски народъ, ние сме миренъ народъ. Ние не желаемъ чуждото, но ние сме били много упорити и много устойчиви въ защитата на своето. И ние ще трѣбва, безъ да лъжемъ, безъ да лицепритничимъ, да кажемъ смѣло и открито: днесъ, г. г. победители, когато ние вътрешно изнемогваме, когато ние вътрешно се ядемъ като риби — поради нѣмотията най-вече, защото тя е първопричината на всички останали нещастия — ще трѣбва да разберете, че повече не можете и не бива да искате отъ насъ изпълнението на ония задължения, които ни наложиха мирнитѣ договори. Нѣма репарации; нѣма да плащаме и тѣзи дългове, които се сключиха следъ войнитѣ. Не че не желаемъ, а защото не можемъ; защото, когато нѣмаме пари да си платимъ на бирницитѣ и на приставитѣ, които ще събиратъ данъцитѣ, и на стражаритѣ, които ще воюватъ съ бедния народъ, за да му взематъ последния залькъ за данъкъ, въ това време всѣки ще трѣбва да разбере, че ние не можемъ да плащаме и тѣзи тежки външни задължения. Ние ще трѣбва по този въпросъ да бждемъ начисто.

Още по-голѣма яснота се иска и по другия въпросъ — по въпроса за нашитѣ не вече конкретни цели, а за нашитѣ вѣчни, безсмъртни национални идеали. И въ това време, когато едни се опитватъ да ни тласкатъ на изтокъ, сочейки ни златнитѣ кубета на „Св. София“, когато други сж готови и днесъ, безъ да сме достатъчно подготвени, да дрънкатъ мечове и сабли насамъ и нататѣкъ и когато

наново се явява онова раздѣление всрѣдъ българщината, когато наново се почват спорове по нѣща още проблематични, не даже действителни, азъ смѣтамъ, че ние, като народно представителство, което изразява болките, стремителитъ и копнежитъ на цѣлокупното българско племе, ще можемъ да заявимъ: г. г. малки и голѣми победители и победени, ние не искаме нищо друго, ние не искаме невъзможното и чуждото, ние искаме нашето и възможното, а то е: българитъ да живѣятъ свободно на тая земя. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои народни представители)

Можемъ да го кажемъ, нѣма да бждемъ отъ никого осѣдени, и ако нѣкой въ днешния моментъ би ни се разсърдилъ, утре би призналъ значението на нашата искреностъ. Едни ни кандърдисватъ заради Македония да рисуваме Тракия и Добруджа, други ни каратъ да забравимъ Македония и да си вземемъ Тракия, като-че-ли тя е въ тѣхнитъ рѣце и ни се дава. Това го казвамъ, защото такива спорове вече съществуватъ въ всички слоеве на нашия народъ. Най-напредъ азъ смѣтамъ, че по тия въпроси не бива да се спори, защото още нищо реално нѣмаме и преди да го имаме, азъ мисля, че ние ще направимъ голѣма грѣшка, ако трѣгнемъ пакъ по старитъ пѣтица. Навсѣкѣде и предъ всички ние ще манифестираме само едно: че ние държимъ за мира и за добритъ отношения съ всички близки и далечни народи. Ние сме слаби да воюваме, но ние сме силни да не може никой да ни накара да забравимъ своитъ братя, които плачатъ, които чезнатъ подъ чуждо иго. Ще мислимъ и за ония въ Добруджа, ще мислимъ и за ония въ Тракия, ще мислимъ и за ония въ Македония и нашъ приятелъ ще бжде оня, който ще ни даде възможностъ да реализираме вѣковнитъ идеали на българското племе. Да водимъ война не можемъ, по пѣтя на оржиято да разрешимъ тия въпроси ние нито сме силни, нито искаме, но това да го кажемъ, азъ смѣтамъ, че можемъ. Всѣки българинъ навсѣкѣде ще трѣбва да манифестира своето скромно желание да се събере подъ единъ покривъ съ ония свои кръвни братя отъ които днесъ го дѣлятъ телени мрежи и вѣлчи ями. Това ще е само отъ полза и за другитъ близки и далечни народи. Защото нека никой не си прави илюзията, че пожарѣтъ, ако кажемъ, започне тукъ, тукъ и ще да свърши. Почне ли отъ едно мѣсто, не се знае до кѣде ще стигне и не се знае до кѣде ще свърши.

На фобство и филство не бива да си играемъ. Въ България не бива да има, както имаше въ миналото, русофили и русофоби. Въ България днесъ, повече отъ всѣкога, е необходимо да има само българи — българи, които не забравятъ своята българщина, българи, които честно и лоялно се борятъ за постигане на своитъ национални идеали.

Макиавели нѣкога бѣ казалъ: „Правото, което въ теорията е свето нѣщо, въ практиката нѣма никакво значение, ако не е подкрепено отъ силата“. И действително, ако ние не сме достатъчно силни, за да искаме своето, за да се боримъ за него съ всички срѣдства, които ни дава мирѣтъ, азъ смѣтамъ, че никой не би се намѣрилъ въ свѣта, който само отъ любовъ къмъ правото или къмъ насть, би зацѣлъ нашитъ справедливи искания. Ние ще трѣбва преди всичко да бждемъ силни. Силни вътрешно, ние ще бждемъ силни и външно. А да сме силни вътрешно, ще трѣбва основниятъ принципъ, на който ще почива и ще се изгражда нашиятъ държавенъ животъ, да не бжде другъ отъ този, който нѣкога прокламира Аристотелъ: „Една държава, за да съществува и да прогресира, необходимо е нейниятъ държавенъ животъ и нейната политика да почиватъ на принципа на справедливостта. Не лежи ли справедливостъ въ основата на политиката и въ основата на държавата, тая държава не може да прогресира и тая политика не може да бжде полезна на народа“.

Какъ сме вътрешно? Смѣтамъ, че по тоя въпросъ най-малко биха били позволени между съвѣстни хора противоречия. Смѣтамъ, че по тоя въпросъ, когато ние бихме си турили рѣцетѣ на сърдцето, ще можемъ да кажемъ само едно нѣщо, а то е, че вътрешно сме много зле. И сме зле вътрешно не само поради външни причини, съ които ние не можемъ да се боримъ, но сме зле вътрешно и поради много вътрешни причини, съ които имаме сила да се боримъ и е достатъчно само да проявимъ малко желание, за да се справимъ съ тѣхъ.

Днесъ основата, крепителѣтъ на българската държава, селячеството, е по-зле отъ всѣки другъ пѣтъ. Смѣтамъ, че би било излишно да се приказва за безценицата и липсата на пазари за земеделското производство. Смѣтамъ, че е излишно да се приказва за голѣмитъ цени, на които земеделѣцѣтъ е длъженъ днесъ да купува всичко онова, отъ което има нужда. Той днесъ работи — и работи дѣня

и ноця — и всичко онова, което изкарва, ще го даде или на държавата, или на кредитора, за него не остава абсолютно нищо. Нѣкои народни представители оспорватъ това. Казватъ нѣкои: но той не плаща данѣци, не плаща борчове, значи, не е така тежко положението му. По-нататкъ, г. г. народни представители, ще се спра и на този въпросъ, за да се види, че единствениятъ, който плаща данѣци въ България, е пакъ българскиятъ селянинъ и че най-много отъ тежеститъ на днешното положение падатъ на неговия грѣбъ.

И занаятчиитъ сж зле. Тѣхниятъ животъ е свързанъ съ живота на земеделѣца. Ако земеделѣцѣтъ има, ще има и занаятчиитъ. При тая страшна криза не може занаятчиитъ да е добре. Полици протестирани, голѣми задължения, липса на всѣкакъвъ кредитъ, масово затваряне на работилници и т. н. — това е най-доброто доказателство за убийственото положение, въ което е изпаднало нашето еснафство.

Работниците? Тѣхното положение отъ день на день става все по-лошо и по-лошо. Намалѣва числото имъ и се увеличава числото на безработнитъ. А държавниятъ апаратъ, при това бедствено положение на всички обществени слоеве, не може и да се мисли, че би билъ добре. Но, г. г. народни представители, когато ще се спираме на неговитъ функции, длъжни сме да констатираме нѣкои факти, които народното представителство не може да отнесе незабелязано. Онзи день имаше протестно събрание на всички чиновници и всички служители; онзи день се държаха речи отъ най-високитъ и отговорни мѣста на чиновническиятъ организации. Въ тия речи се произнесоха обвинения, които не могатъ мълкомъ да бждатъ минати. Говорѣше се за партизанщината, говорѣше се за корупцията, говорѣше се за анархията, които се ширятъ въ цѣлия нашъ държавенъ апаратъ. И ние ще трѣбва да се спремъ на тия нѣща, които най-много мѣчатъ и най-много провокиратъ българското гражданство.

Г. г. народни представители! Трѣбваше сжщо така правителството отдавна да разреши и голѣмитъ въпроси, които то постави за разрешение още при свикването на това Народно събрание.

Трѣбваше въпросѣтъ за изравняване ценитъ на земеделскитъ произведения съ ценитъ на индустриалнитъ произведения да бжде разрешенъ досега.

Трѣбваше въпросѣтъ за задълженията не да се разрешава палиативно, какго стана съ двата гласувани досега закони, та въ всѣка сесия да имаме по едно ново предложение и по единъ новъ законъ, който да го разрешава, а да се разреши смѣло и решително единъ пѣтъ завинаги.

Трѣбваше сжщо така и бюджетната политика на правителството да се измѣни въ оня духъ, въ който бѣше написанъ предизборниятъ манифестъ отъ 21 юний и който лѣхаше отъ агитационнитъ речи на всички водачи на блоковитъ партии, сега управляващи България.

Трѣбваше сжщевременно да направимъ всичко зависещо отъ насъ и за стабилизирането на държавния апаратъ. Въ това отношение, обаче, за голѣмо съжаление, азъ смѣтамъ, че правителството нѣма кой знае какво, съ което би могло да се похвали. Бюджетѣтъ се намали не толкова, колкото трѣбваше да се намали. Поради невъзможността, обаче, на нашия народъ да реализира такъвъ голѣмъ бюджетъ, рано или късно ние ще го намалимъ. Само че, вмѣсто да го намалява предвидливостъта на държавника, ще го намаляватъ непредвиденитъ дефицити. Бюджетната ни политика въ нищо не е измѣнена и въ нищо не противоречи на оная бюджетна политика, която се следваше отъ миналото правителство. Преди 21 юний ние агитирахме най-вече съ това, че въ бждеще ще плащатъ данѣци ония, които повече иматъ; всички ще плащатъ, но онѣзи, които повече иматъ, и повече ще плащатъ. Азъ питамъ, г. г. народни представители: ония, които повече иматъ, повече ли плащатъ днесъ? Или и днесъ държавата се крепи изключително на прѣжитъ данѣци, които падатъ върху грѣба на широкитъ народни слоеве, и на косвенитъ, тритъ четвърти отъ които се събиратъ пакъ отъ чернотрудовитъ народни маси?

Г. министърѣтъ на финанситъ не единъ пѣтъ ни е говорилъ за стотици и хиляди фирми, кото иматъ да плащатъ милиони данѣци, но нито единъ пѣтъ г. министърѣтъ не ни каза, че една отъ тия неплатили данѣка си фирми е наказана или е събранъ неплатениятъ данѣкъ! Г. г. народни представители! Ако прегледате постѣпленитъ, ще видите сами, че действително отъ тоя шумъ нищо реално не е излѣзло, ще видите, че тия, които не сж плащали, продължаватъ да не плащатъ; ще видите, че

Горноорфховската захарна фабрика, за която самъ г. министърът ви съобщил, че имала 120 милиона лева неплатени данъци, я е платила нѣщо, я не! Авъ това време народътъ плаща — и плаща така, както може би нито единъ народъ на свѣта днесъ не плаща.

Понеже въ пресата и въ обществото се носи твърдението, че българскиятъ земледѣлецъ и българскиятъ трудецъ се народъ въобще не плаща данъци, смѣтамъ за необходимо да изнеса цифри за частъ отъ ония данъци, които се плащатъ.

Г. г. народни представители! Данъкътъ, който е наложенъ презъ тая година на акционернитѣ дружества и на банкитѣ, не е повече отъ 30 милиона лева, а въ тѣхъ милиарди левове се рентиратъ съ прѣкомѣрно високи лихви; когато земледѣлцитѣ, които загиватъ икономически отъ косвени данъци, акцизи, такси и берии, внесатъ милиарди въ държавната хазна.

За тѣзи, които казватъ, че народътъ не плаща данъци, ще прочета цифри за онова, което народътъ плаща, когато купува ония артикули, които му сѣ най-необходими.

Килограмъ петролъ франко Русе струва 80 ст. килограмъ навѣсѣжде по села и по градове въ България се продава отъ 9 л. нагоре. Държавата взема на всѣки килограмъ вносно мито 90 ст., общински налогъ — 20 ст., акцизъ — 3.15 л., статистическо право — 10 ст., теглене и мѣрене — 10 ст., по чл. 71 отъ закона — 10 ст., товарно право — 29 ст., 3% гербовъ налогъ — 15 ст. Или на всѣки килограмъ петролъ държавата взема 4.94 л. Който свѣти съ газъ, той плаща тия 4.94 л. на всѣки килограмъ петролъ — това е преди всичко селскиятъ народъ. Но не стига г. г. народни представители, това, което взема държавата, а спекулантътъ на всѣки килограмъ петролъ взема по 4, 5 и 6 л. А ако отидете въ селата, кждето днесъ петролътъ не се купува съ пари, а се купува съ яйца, купува се за мамули, купува се за храни, и видите тия срамни върволици отъ голи и боси деца, които привечеръ къмъ 5 ч. чакатъ предъ магазина или предъ кооперацията, кое съ 2—3 яйца въ рѣчка, кое съ пола пълна съ мамули или жито, за да си купятъ газъ — вие ще разберете до какво положение е изпадналъ народътъ и колко много сѣ тия 4 л., които спекулантътъ взема на всѣки килограмъ газъ. А фактически това не сѣ 4 и 5 л. Когато се продава газътъ не на литъръ, не на килограмъ, а се сипва въ лампата направо, сипва се въ строшеното газениче. Тогава тя отива къмъ 12 и къмъ 15 л. килограмътъ.

Държавата е длъжна да вземе мѣрки. Естествено, тя ще трѣбва да посрѣща своитѣ нужди отъ данъци. Тия данъци ще падатъ на народа, но въ никой случай тия данъци не бива да бждатъ така прѣкомѣрни и така безбожни.

Днесъ, когато килограмъ солъ се купува 3.50 л., килограмъ солъ франко Русчукъ струва 45 ст. килограмътъ. Кжде отива разликата отъ 45 ст. до 3.50 и 4 л. на килограмъ? И пакъ се редятъ таблицитѣ: за вносно мито, за навло, акцизъ, всевъзможно право, товарно и не знамъ какво, пломби, гербовъ налогъ — 2 л. взима държавата за всѣки килограмъ солъ. Кой консомира тая солъ? Работникътъ, селянинътъ, гражданинътъ. Кой плаща тия 2 л.? Той ли плаща. Не може да се приказва, че народътъ данъкъ не плаща. Не, може би единственъ днесъ черно-трудовиятъ човѣкъ плаща най-големъ данъци. Но да кажемъ, че всичко това, което се плаща на държавата, трѣбва да се плати. Трѣбва ли, обаче, на всѣки килограмъ солъ по 1.60 л. да отиватъ въ джоба на спекулантитѣ? А ние консомираме годишно отъ 60—70 милиона килограма солъ.

Д. Дрънски (д): Не е вѣрно това.

С. Цановъ (з): Толкова е. Такива сѣ статистическитѣ сведения.

Д. Дрънски (д): Не сѣ вѣрни.

С. Цановъ (з): 50 милиона да бждатъ. Отъ тия 50 милиона килограма по 1.60 л. на килограмъ само въ джобоветѣ на спекулантитѣ отиватъ 75 милиона лева; освенъ това отъ тия 50 милиона килограма по 2 л. на килограмъ — 100 милиона лева отиватъ въ държавната хазна.

З. Димитровъ (д): Защо не станешъ търговецъ, а ставашъ народенъ представителъ?

С. Цановъ (з): Гвоздеитѣ се продаватъ франко Бургазъ или франко Варна по 3—4 л. килограмътъ, а най-низката цена, по която се продаватъ въ България, е 12 л. Имаме мито 7.79 л. на килограмъ гвозденъ. Това мито не

позволява никакъвъ вносъ на гвоздеи отъ вънъ. Но то позволява на българскитѣ фабриканти на всѣки килограмъ гвозденъ да печелятъ по толкова, колкото търговцитѣ биха дали, за да платятъ митото си и да внесатъ гвоздеи въ България. Това е така, г-да, и това ще трѣбва сѣщо така да се премахне. Или ние ще трѣбва да обложимъ съ данъци тия голѣми печалби, или ние ще трѣбва да отворимъ пристанищата за чуждата стока, за да бжде по-евтина и по-достъпна за българския народъ.

Минерални масла. Минералното масло струва 7 л. франко Русе или франко Бургазъ, а минимумъ 16 л. се продава въ България. Минералниятъ катранъ струва 20 ст. франко което щете дунавско пристанище, а се продава въ България минимумъ 6 л. килограмътъ; 4-58 л. взема държавата, а останалото е за спекуланта. Каучуковитѣ царвули на границата струватъ 85 л. 4 чифта — защото 4 чифта сѣ въ единъ килограмъ, а тукъ, въ България, се продаватъ 250 л. килограмътъ. Кжде отива разликата? Една частъ взема държавата, а другата частъ, по-големиятъ, лѣвскиятъ пай отива въ устата на спекуланта. Имаме джама, стъклото — най-доброкачественото чехско стъкло струва 400 л. касата; касата на едро се продава въ България 850 л., а ако поискате да ви турятъ стъкло на прозореца, ще платите 1.000—1.200 л. касата! Хасето, най-доброкачественото, японското, франко Бургазъ е 7 л. метърътъ — у насъ се продава минимумъ 18 л. метърътъ. Кжде отива останалото? Естествено, въ джоба на спекулантитѣ. Циментътъ — 80 ст. килограмътъ е на границата, продава се 1-40 до 1-55 л.; нѣщо взема държавата като облогъ, но по-големата частъ отива пакъ въ рѣцетъ на спекулантитѣ.

А това сѣ все артикули отъ първа необходимостъ, безъ които е невъзможно нашиятъ народъ да живѣе. Това сѣ ония артикули, отъ които се трупатъ стотици, милиони, милиарди въ каситѣ на фабрикантитѣ и въ каситѣ на спекулантитѣ.

И азъ, смѣтайки, че изразявамъ желанието на ония, които гинатъ подъ ударитѣ на тая криза и на това тежко положение, се обявявамъ смѣло и решително противъ тази бюджетна политика, която стоварва всички тежести само върху гърба на онзи, който консомира, на онзи, който работи, а оставя почти безъ данъци онѣзи, които спекулиратъ. И азъ искамъ ония 1.300 фирми, за които говорѣше г. министърътъ на финанситѣ, да бждатъ хванати за огърлицето и да платятъ онова, което не сѣ заплатили, а за въ бждеще да плащатъ повече, защото и повече могатъ да носятъ, а не да се оставятъ всички данъчни тежести на гърба на народа.

Г. г. народни представители! Не е ли срамно всички банки и акционерни дружества да плащатъ данъкъ 30 милиона лева годишно, а овцетѣ и козитѣ да плащатъ 60—65 милиона лева бегликъ всѣка година? И ако това можеше въ миналото да се понася, ако това можеше по-преди, когато земледѣлецътъ бѣше по-добре, да се търпи, азъ смѣтамъ, че днесъ, когато срещу това реагира всѣки съвѣстенъ човѣкъ въ нашата земя, ще трѣбва правителството да застане смѣло и решително.

Приходитѣ, значи, днесъ се взематъ само отъ народа. Тукъ компетентни хора, професори, лектори въ Търговската академия въ Варна, членове на търговско-индустриални камари, излѣзоха съ брошури, съ книги, съ трактати, съ публикации и резолюции, съ които направиха добра смѣтка на спекулантитѣ, колко печелятъ годишно. Тѣ направиха смѣтка и на каучуковата индустрия, и на желѣзарската индустрия, и на захарната индустрия. Азъ имамъ тукъ една смѣтка на г. Карачоровъ, който е действителенъ членъ на Варненската търговско-индустриална камара, за печалбитѣ на захарната индустрия. И неговата смѣтка, която е правена отъ компетентенъ човѣкъ и рецензирана отъ единъ още по-компетентенъ, доказва, че ако ние даже си купимъ захаръта отъ чужбина, следъ като само една частъ отъ онова, което се изнася днесъ като печалба, дадемъ за нея, държавата ще може да вземе отъ мито и акцизъ 300 милиона лева, отъ които, като плати на работниците по фабрикитѣ, безъ да работятъ, на цвеклопроизводителитѣ, безъ да сѣятъ цвекло, ще останатъ 130 милиона лева за създаване фондъ за изкупуване захарнитѣ фабрики отъ държавата и захаръта ще се продава по-евтино. Това се писа не единъ пътъ, това се писа много пъти. И вмѣсто да се натиснатъ тѣзи господа, нѣкои отъ онѣзи, които преди 21 юний говорѣха, че всѣка година се изнасяли по 200 милиона лева, даже направиха потребното, за да се увеличи цената на захаръта и по такъвъ начинъ, съ едно малко увеличение на акциза, да се увеличатъ и печалбата на фабрикантитѣ. Това, г. г. народни представители, не може да се търпи. Срещу това ще трѣбва народното представителство, ако желае да остане вѣрно на своя народъ, да се

бори. Не бори ли се, народът ще се бори срещу него. Сговорът си отиде, защото той не само че воюва срещу народа, но той не зачете нито едно от народните желания, той не почувствува нито една от народните болки. Правителството на Народния блок бърже и сигурно изпада във същото положение.

Следъ това — разходният пера на бюджета. Ние имаме същите пера, същите параграфи. Ние нѣмаме едно измѣнение на разходната политика, отъ което да се вижда, че Народният блок е вѣренъ на онова, което обеща предъ народа.

Знаемъ, че ще ми кажатъ нѣкои, когато заприказвамъ за заплатитѣ, че заплатитѣ на българскитѣ чиновници и държавни служители не сѫ голѣми. И предварително дължа да заявя, че и азъ съмъ за принципа, че оня, който служи на държавата, трѣбва да бѣде и добре нахраненъ, и добре платенъ, та съвѣстно да работи и добре да работи.

Ф. Рафаиловъ (д. ср): Въ две години защо не го направихте?

С. Цановъ (з): Но, г. г. народни представители, днесъ, когато хората, които иматъ въ селското стопанство за 100.000 или за 150.000 л. имотъ и инвентаръ, не могатъ годишно да изкаратъ 10—15 хиляди лева доходъ, не смѣтатъ ли, че е крайно време, безъ да си играемъ на намаляване тукъ и повишението тамъ, да се разреши този въпросъ, като всички голѣми заплати се премахнатъ, а срѣднитѣ се намалятъ? Ако дотѣра казвахмѣ: заплатитѣ надъ 10 хиляди лева трѣбва да се махнатъ, днесъ азъ смѣтамъ, че и тая цифра 10 хиляди лева е голѣма. Днесъ, когато кофа пшеница се продаваше презъ лѣтото 15 и 20 л.; когато сандѣкъ царевица не може да се продаде даже за 8 л., азъ смѣтамъ, че най-голѣмата заплата трѣбва да бѣде не 10, а 6 хиляди лева. Стѣгане, икономии, ще рѣжемъ и ще кѣсаме, за да можемъ да запазимъ своята държава. Онова, което предвиждаме въ бюджета, да можемъ да го изпълняваме, а не да предвиждаме хиляди, а да не сме въ състояние да дадемъ стотици.

Трѣбва, значи, една друга бюджетна политика, политика, която отговаря на изискванията и на нуждитѣ на момента. Трѣбва другъ бюджетъ, бюджетъ, който въ никой случай да не надминава цифрата 4½ милиарда лева. Шемъ не шемъ, съ такъвъ бюджетъ ще живѣемъ. Отъ вътре ние не можемъ да съберемъ повече срѣдства, а отъ вънъ, ако не искаме да продадемъ самостоятелността си, нѣма откъде да ги намѣримъ. И когато ще се ограничимъ въ тия срѣдства, ние ще трѣбва да бѣдемъ много строги при раздаването имѣ.

Другъ единъ лозунгъ, който се носѣше навремето и който не слиза и днесъ отъ езицитѣ на хората и отъ плакардитѣ на всички партии — отъ най-лѣвитѣ до най-дѣснитѣ — е лозунгътъ за изравняване ценитѣ на земеделскитѣ произведения съ ценитѣ на индустриалнитѣ. Въ това отношение правителството досега нищо не направи. То казваше: „Не може!“ Но то, г. г. народни представители, има въ своитѣ рѣже митническитѣ таблици. То може, ако пожелае, да намали цената на много отъ ония артикули, които сѫ отъ първа необходимостъ за нация народъ. То може също така да направи потребното и за дигане цената на земеделското производство, като въведе кооперативния монополъ и даде 4 л. за килограмъ жито и 2-50—3 л. за царевицата, ечника и овеса. Въмѣсто това, ние виждаме тѣкмо обратното. Тая година селянинътъ, не само че продава на безценница, но нѣма и кѣде да продаде. Дейността на дирекцията спирѣ, защото не можаха да се намѣрятъ 100 милиона лева оборотенъ капиталъ. Когато много пѣти се намираха не по 100 милиона, а по 200 милиона лева за други нужди, азъ смѣтамъ, че да се влѣзе въ война съ единъ цѣлъ народъ; да се остави цѣлъ народъ въ положението на просякъ, да се остави като плячка въ рѣцѣта на спекулантитѣ само заради тия 100 милиона лева — това е най-голѣмото престѣпление, което може да се допусне. Правителството трѣбваше да реши този въпросъ и да го реши по-рано, а не когато хората вече бѣха продали частъ отъ хранитѣ си, а сиромашията почти всичко онова, което имаше за отдѣляне, бѣше го изнесла на пазара. Днесъ, ако продава, тя продава отъ гърлото си, продава отъ нѣмай-къде, за да си набави другото, което е още по-необходимо. Но правителството, вмѣсто да свърши тази работа, допустна и едно друго нѣщо, което може да се окачестви само като престѣпление — доставката на петрола за вършачкитѣ, съ закъсняването на който закъснѣ вършитбата, а съ закъснението на вършитбата се нанесоха много голѣми загуби на нашето стопанство. Г. г. народни представители! Това говори най-малкото за политическа непредвидливостъ — най-лошата атестация

за едно управление, каквато може да му се даде. Да оставишъ ти само за нѣколко милиона лева — не бихъ казалъ за нѣколко милиона литри петролъ, който можехме да вземемъ на кредитъ отъ чужбина — да оставишъ да се развалятъ неовършени снопитѣ на хората отъ есеннитѣ дѣждове, това бѣ голѣмо престѣпление, за което правителството ще понесе предъ народа своята отговорностъ.

Единъ другъ въпросъ, който също така не престава да тревожи цѣлия народъ, това е въпросътъ за задълженията. Два пѣти тоя въпросъ се слага на тая маса (Сочи трибуната); два пѣти се правиха опити за разрешението му; сега наново четемъ по вестникитѣ, че ще бѣдемъ сезирани съ него. Азъ, обаче, се боя, че и третиятъ пѣтъ разрешението му ще бѣде все такова, каквото бѣше и първитѣ два пѣти. Основание за това ми даватъ ония антрефилета, ония публикации, които тукъ-тамъ се срѣщатъ. Каточели се не разбира, че този въпросъ може да бѣде разрешенъ само смѣло, само решително; че тоя въпросъ, който е гордиевиятъ възелъ на цѣлата наша вътрешна политика, ще трѣбва да бѣде разрешенъ съ повече куражъ, съ повече смѣлостъ и, бихъ казалъ, съ повече привързаностъ къмъ болкитѣ и нуждитѣ на оня народъ, който чака неговото разрешение.

Г. г. народни представители! Тия 10 милиарда лева, които тегнатъ на селянитѣ, и тия 3—4 милиарда лева, които тегнатъ на еснафи, чиновници и работници, каквото щете да правите, не могатъ да бѣдатъ платени. И ние ще трѣбва да си изработимъ своя теза и по тоя въпросъ. Тая теза въ никой случай не бива да бѣде тезата на кредиторитѣ, които казватъ: дали сме, имаме право, съгласно подписанитѣ документи, да искаме и ще искаме. Ама че конюнктурата се измѣнила, ама че ценитѣ на земеделското производство спаднали, ама че цената на златото се покачила, затова хората не държатъ никаква смѣтка. Даже чухъ отъ банкери да казватъ: „Банкноти сме давали, злато ще искаме. Правото по договоръ между кредиторъ и длѣжникъ ни позволява това“. Азъ смѣтамъ, че съ разрешението на тоя въпросъ правителството нѣма да облекчи и да подпомогне само длѣжниците, а ще изпълни и единъ свой държавенъ дългъ. Защото, г. г. народни представители, да позволишъ ти днесъ да се плащатъ задължения, които сѫ правени въ време, когато, да кажемъ, крина жито се е продавала 80—90 л., на които задължения тегнатъ нѣколкогодишни прѣкомѣрни лихви, днесъ, когато крина жито, най-доброкачественото, се продава 25—30 л., азъ смѣтамъ, че ти ще извършишъ престѣпление къмъ собствения си народъ за смѣтка на нѣколкото банки, които иматъ да взематъ. Ти ще трѣбва да извършишъ единъ актъ не само на човѣщина, на защита, но и единъ актъ на справедливостъ, като не позволишъ на онези, които днесъ претендиратъ да взематъ и онова, което нѣматъ право да взематъ, да го взематъ. Какъ ще позволите на г. г. банкеритѣ, които сѫ вземали годишни лихви по 15 и 20%, които съ паритѣ, които сѫ дали, биха могли днесъ да купятъ три пѣти повече блага, отколкото биха могли вчера да купятъ, да взематъ равностойността, изчислена въ левове, на онова, което сѫ дали? Това, споредъ менъ, би било престѣпление. И държавата ще трѣбва да застане смѣло и решително на страната на длѣжниците и да извърши тоя актъ държавнически и актъ на справедливостъ, като гласува единъ законъ, съ който най-напредъ да даде отдишъ на цѣлия народъ. Най-малко трѣбва да се даде двегодишенъ мораториумъ. Докато гладнитѣ се наядатъ, докато тормозенитѣ се успокоятъ, докато тѣхнитѣ стопанства се заздравятъ и станатъ способни и да съществува, и да изплащатъ задълженията си, дотогава тѣ ще трѣбва да не се безпокоятъ отъ всевъзможни кредитори. За да се постигне това, ще трѣбва да се даде най-малко двегодишенъ мораториумъ.

Следъ това ще трѣбва да се намалятъ задълженията съ 60% или толкова, колкото сѫ паднали ценитѣ на продуктитѣ отъ нашето земеделско производство. Това да стане служебно, а не съдебно и хората се спасятъ отъ разности. По такъвъ начинъ само отъ капитализиранитѣ лихви г. г. кредиторитѣ ще получатъ своето. Нѣма да получатъ само онова, на което нѣматъ право. Самъ министъръ Гичевъ нѣкога изнасяше следния типиченъ случай: „А бе, каже, единъ мой познатъ ми казваше така: „Азъ преди петъ години склучихъ единъ заемъ отъ 60.000 л.; всѣка година плащахъ, казва, по 40.000 л. и днесъ, като ми направиха смѣтка, излѣзе, че имамъ да давамъ 120.000 л.“ Поради високитѣ лихви, ние сме стигнали до това положение. Днесъ би ли трѣбвало да се признаятъ тия задължения? Азъ смѣтамъ, че не трѣбва. И единствениятъ пѣтъ за уреждане на въпроса за задълженията е намалението имъ съ 60%, а останалитѣ 40% да се изплащатъ въ 10 години съ 4% лихва. Всѣко друго разрешение на въпроса ще стане причина наново да се занимаваме съ

тоя въпросъ, не защото длъжниците ще сткажат да плащатъ, а защото нѣма да могатъ. Азъ видѣхъ длъжници да носятъ плакарди: „Искаме да плащаме, но дайте ни възможност да плащаме!“ Какъ ще плащатъ хората днесъ, когато продаватъ на безценица? Какъ ще плащатъ днесъ, когато носятъ държавата на плещитѣ си? Какъ ще плащатъ, когато стойността на онсва, което продаватъ, днесъ е три-четири пѣти по-малка, отколкото е била вчера, когато сж правила задълженията? Естествено е, че не могатъ да плащатъ и държавата ще трѣбва да влѣзе въ своята роля.

Другъ единъ въпросъ, който сжщо чакаше своето решение отъ Народния блокъ, бѣ въпросътъ за stabilitетa на държавния апаратъ. Въ миналото ние агитирахме противъ безотчетнитѣ фондове, противъ автомобилитѣ, противъ надничаритѣ, противъ партизанщината въ службитѣ и срѣдствата на държавата, противъ безразборнитѣ уволнения и назначения. Г. г. народни представители! Повече отъ две години минаха, откакъ Народниятъ блокъ пое управлението. Не трѣбва ли да си дадемъ смѣтка какъ сме, дали положението е подобро, или още повече е влошено? Нѣма ли и днесъ надничари? Нѣма ли и днесъ тая система, която уби много иначе идейни хора, която хвърли петно върху челото на цѣлото управление? Въ единъ вестникъ ли сме чели списъци на стотици хора по общински и държавни предприятия, които нищо не работятъ и въ края на месеца пари получаватъ? Може би отъ това нѣма да пропадне държавата; може-би нѣкои ще ми кажатъ, че за тия надничари не се харчатъ милиарди. Но това е корупция, това е развратъ, това е престѣпление къмъ морала и къмъ здравината на нашата нация. Днесъ, когато пари се мѣчно намиратъ и когато се намѣрятъ, съ сила се изземватъ, за да се внесатъ въ държавното съкровище, стотинки да се пилѣятъ по такъвъ начинъ е престѣпление. Най-после на тая надничарска система ще трѣбва да се тури край. Преди нѣколко дни четохъ въ единъ вестникъ, че единъ назначилъ нѣкъде приятелъ си надничаръ и му пише: „Ходи си спокойно. Ако щешъ, можешъ да дойдешъ да направишъ нѣколко бани. Паритѣ ще си ги получавашъ“. Ако те питатъ какъ си и какъвъ си, прави се, казва, на ударенъ въ главата“. Той се прави на ударенъ въ главата; оня, който го е назначилъ, се прави на ударенъ въ главата; всички ние, ако търпимъ това, ще се правимъ на ударени въ главата, но най-после дали тоя народъ нѣма да удари въ главитѣ всички, които могатъ да търпятъ една такава система? Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че най-малко едно правителство, дошло на власт по силата на народното довѣрие, може и трѣбва да сѣе развратъ.

Следъ това, чувамъ онзи день г. Негенцовъ, председателъ на Учителския съюзъ, да казва: „Има хиляди случаи на безразборни уволнения, съкращения, премѣствания и назначения“. Не искамъ да оскѣрбя или да засегна сѣнищо самия министъръ на просвѣтата. За менъ личността нито е главенъ факторъ, нито е главенъ виновникъ; за менъ системата е всичко. А тамъ има една система, която е страшна. Казва г. Негенцовъ: „Имаме десетки и стотици случаи на рушветчици, имаме десетки случаи на похитена моминска честъ“. Това го писа и „Последна поща“. Ако това не е така, нека се хване господинътъ и да бжде държанъ отговоренъ. Но когато той не е повиканъ да отговаря за свситѣ думи, азъ вѣрвамъ, че действително това се върши, че действително това, което никога не е ставало и никога не бива да става, става.

Министъръ д-ръ А. Бояджиевъ: Кажете единъ случай.

С. Цановъ (з): Негенцовъ казва това.

Министъръ д-ръ А. Бояджиевъ: Негенцовъ казва! Не може така да се говори въ Камарата. Тукъ имате голѣма отговорностъ. Кажете единъ случай.

С. Цановъ (з): И щомъ той не е потърсенъ да отговаря, азъ смѣтамъ, че това, което казва, е истина. Мисля, че и г. Омарчевски готви една интерпелация съ десетки пункта, . . .

Министъръ д-ръ А. Бояджиевъ: Внесена е вече!

С. Цановъ (з): . . . която сжщо така ще ни изнесе нѣкои работи, по които ще си приказваме. Ако, обаче, се потърсятъ случаи, мисля, че нашата действителностъ ще изобилствува съ такива. Съ добро нѣщо нѣма да можемъ да се похвалимъ, но такива работи ще ги има много, и не за хвалба, а за укоръ.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че не бива да се играе, бихъ казалъ, съ ума на българския народъ.

не бива да се играе съ онѣзи, които държатъ бждещето на нацията, защото тѣ възпитаватъ бждещитѣ поколения. Тамъ трѣбва да има най-голѣмъ stabilitетъ; тамъ който работи, ще трѣбва да бжде избранъ по цензъ и ще трѣбва да стои дотогава, докогато не извърши престѣпление. Правимъ ли другото: да си играемъ съ мѣста, да си играемъ съ лица и да ставатъ тѣзи работи, за които, ако трѣбва, ще приказваме пакъ — „гербовиятъ налогъ“ на заявление за служба да се увеличава отъ 3 л. на 3.000 л. и месецитѣ въ годината да се намаляватъ отъ 12 на 10 и на 8 — ние тогава нѣма да сме тази България, която съ честъ и stabilitетъ на своя държавенъ апаратъ въ миналото бѣше първа на Балканския полуостровъ.

Отъ друга страна, ние се сърдихме на Стовора и воювахме съ него за това, че той посѣгалъ на автономията на общинитѣ, а станахме свидетели на конфликтъ между двама министри отъ единъ кабинетъ по въпроса за действията на полицията срещу тази общинска автономия. Днесъ навсѣкжде изъ България се разтурятъ общински съвети, играе се съ насрочване и отлагане на избори. Само въ мѣсто село Кнежа четири пѣти се отлага изборътъ поради болестъ, каквато не сжществува. И стигна се до комичното положение председателътъ на тричленката да пише по билетитѣ на войници и ученици: „Свободенъ да замине — въ селото нѣма никакви заразителни болести“, а въ сжщото време да бие барабанъ. че Кнежа е пламнала отъ скарлатина и следователно, изборътъ не може да бжде произведенъ. И това е не само въ Кнежа, това е навсѣкжде изъ България. Това би подхождало на всѣки другъ, но най-малкото на единъ човѣкъ, който изхожда отъ една демократическа партия, която е държала и за демократичностъ въ своето управление, и за автономия на общинитѣ. Ще трѣбва да се тури край и на тая система. Тя никого не ползува; тя нѣма да ползува и тия, които вършатъ това. Съ служби дружби, съ служби политически организации нѣма да се правятъ. Който мисли съ силата на калѣча, съ силата на властъ политическа кариера да прави или властъта си да крепи, той много се лѣже, и неговата участъ ще бжде по-страшна отъ участъта на тия, срещу които се борихме и свалихме. Ще трѣбва да се зачитатъ законитѣ, ще трѣбва да се зачитатъ правата на гражданитѣ, когато апелираме къмъ тѣхъ да изпълняватъ своитѣ повинности. Съ чиновничеството, което въ всички отрасли, въ всички браншове днесъ е подложено на едни партизански разигравания — и да отричаме това, цѣлото общество го знае и ще го потвърди — ще трѣбва да се престане да се играе.

Г. г. народни представители! Онзи день единъ вестникъ изнесе, че сж щѣли били да се събератъ на манифестация 8-тъ хиляди уволнени чиновници и служители по Министерството на желѣзницитѣ. Изнесоха по-преди заповѣди за уволнения, безъ да сж мотивирани. Защо бѣ необходимо това? Защо трѣбваше да се уволняватъ тия хора? Какво се готви? Ами може би тѣ сж онѣзи, които сж дали довѣрие на Народния блокъ. Ами нали и чиновническа София се обяви срещу Демократическия стоворъ? Нали и тя бѣ авангардъ въ борбата на българския народъ на 21 юний? А тя се комплектува най-вече отъ държавни чиновници и държавни служители. Да разигравашъ тия хора е престѣпление и къмъ тѣхъ, и къмъ държавата, и лично къмъ тебъ, като човѣкъ, който си се качилъ на високото мѣсто благодарение на тѣхното довѣрие. Всѣки другъ, билъ узурпаторъ, билъ превратаджия, може да смѣнява, да уволнява, да разиграва, но оня, който е дошелъ по силата на народното довѣрие, не може да си служи съ тия срѣдства. Азъ смѣтамъ, че ако ние не искаме да превърнемъ българския чиновникъ на рушветчия, ако ние не искаме чиновничката да стане развалена жена, ще трѣбва да престанемъ да си играемъ съ тѣхната сѣдба, единъ пѣтъ гавинаги да се каже, че въ България ще се назначава по цензъ и ще се уволнява чрезъ сѣдъ и че въ България надъ чиновника и надъ министра стои законътъ и законността. Не кажемъ ли това, ние, при това тежко външно и още по-тежко вътрешно положение, едвали ще можемъ да отидемъ далечъ. Азъ смѣтамъ, че всички добри българи иматъ интересъ това да стане и азъ чакамъ то да бжде направено.

Сжщо така ще трѣбва да се взематъ мѣрки, следъ като се направятъ необходимитѣ корекции въ бюджета, да се изплащатъ редовно и заплатитѣ на чиновницитѣ. Малко опредѣли, но колкото си опредѣлил, дай му го. Защото, г. г. народни представители, ние стигнахме до положението да се продаватъ авансови разписки; ние стигнахме до положението офицери да не могатъ да вървятъ по прѣжитѣ улици, които водятъ отъ тѣхнитѣ домове до казармата

Офицерът, който е въплотение на кавалерство, на доблест, на чест, и той пада под ударител на това положение. А казва се, че държава, в която няма политическа прозрачност, и държава, в която няма здрава военна сила, е осъдена и на разложение, осъдена е и на разкапване. Ще си позволя да се обърна към един от господата народни представители, който, когато слуша тия думи, се смее, като че ли иска да каже: „Правят се мили очи“. Не, ние не правим мили очи; Земледелският съюз никога не е правил и никога няма да прави мили очи на никого. Той е сила, а силният не прави мили очи. Но нека ми простят онѝзи, които смѣтат, че само тѣ имат право да приказват за армията и за други фактори в тая държава. Това право има всѣки, а най-вече го имат хората на Земледелския съюз. Най-много тѣ сѣ дали за тая държава, най-много тѣ дават. Тѣ милѣят за тази армия, ще милѣят и ще защитават и отстояват нейнитѣ интереси. И азъ смѣтамъ, че единственият нейн представител между политичитѣ тукъ, единственият представител на тая велика мълчалница, ще трѣбва да влѣзе в ролята си и, разгрѣйвайки теверитѣ на онѝя, които не плащат данѣци, да поиска да ги платятъ, за да се плати и на неговитѣ офицери и на другитѣ чиновници, за да олекне и на цѣлия български народъ, та да не става нужда, както имаме вече случаи, подведомствени сами да търсятъ своитѣ права.

Но всичкитѣ тия въпроси, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че при тая система, която днесъ имаме, едва ли ще могатъ да бѣдатъ разрешени. Правимъ ли ние политика съ обещанието, че когато дойдемъ на властъ първата ни работа ще бѣде да облагодетелствуваме онѝзи, които сѣ ни крепили, когато сме били въ опозиция; че първата работа на онѝя, който иде на властъ, е да каже: нѣма ли и ние да разберемъ нѣщо отъ 9 юний или отъ 21 юний — азъ смѣтамъ, че въ нашата държава редъ, законностъ и стабилностъ нѣма да има. Ще трѣбва стариятъ принципъ на многоуважаемия отъ всички българи Петко Каравеловъ да легне въ основата на нашата държавна политика: сѣ партия идвашъ на властъ, сѣ партия не можешъ да практикувашъ властѣта и да управлявашъ държавата. Щомъ като седнешъ на министерския столъ, ти представлявашъ цѣлия народъ, а не една партия; ти давашъ клетва, че ще зачиташъ законитѣ, а не уставнитѣ постановления на партията, отъ която излизашъ. България не е вървѣла досега по тия пѣтица, въ България се е насаждало партизанство. Чрезъ това партизанство се стигна даже и до националнитѣ катастрофи, защото партиитѣ и по външната политика се раздѣлиха на две. Безъ да се държи смѣтка кой ще победи и кой е правъ, трѣбваше, щомъ като цанковиститѣ и народницитѣ сѣ русофили, другитѣ да бѣдатъ русофоби. На тая партизанщина ще трѣбва да се тури край.

Но азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че тоя край нѣма да дойде отъ тия политически партии, които имаме сега. Тѣ сѣ слаби. Тѣхниятъ кадъръ е само отъ хора, които или сѣ на служба, или, ако партията имъ е въ опозиция, сѣ кандидати за служба. Въ България има партии, на които кандидатитѣ за служба сѣ повече, отколкото членоветѣ имъ. Това положение ме кара да мисля, че партиитѣ не ще могатъ нито да разрешатъ тия въпроси, нито пъкъ ще могатъ да измѣнятъ системата, която трови, която мори нашия държавенъ животъ. Ще трѣбва да се създадатъ силни политически движения, които ще гледатъ на властѣта не като на целъ за използване, не като на безстопанственъ имотъ за завладяване и експлоатиране, не като на една дойна крава за издоиване, а ще гледатъ на властѣта като на срѣдство за прилагане принципитѣ, на социалната справедливостъ и обществената солидарностъ, като на срѣдство за творчество и реформи, като на срѣдство, съ което ще се подпомага и спасява народътъ, а не да се прави партия и да се отстояватъ котерийни интереси и котерийни смѣтки. Споредъ мене, съществуващитѣ, партии, поради това, че сѣ малки, поради това, че възпитанието имъ е такова, поради това, че тежкитѣ условия на живота развратиха даже и онѝзи, които импонираха въ миналото съ своята честъ, нѣма да могатъ да направятъ това. Единствената надежда на цѣлия български народъ, пъкъ и на онѝя интелигентни хора, които умѣятъ да разбиратъ нѣщата, си остава пакъ огромниятъ колосъ — Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ. Само тамъ тамъ чиновницитѣ и кандидатитѣ сѣ нищожно малцинство, само тамъ въ устава пише, че който агитира предъ избори съ обещавания на служби, се наказва съ изключване, а който заеме нѣкоя платена служба, докато служи, губи правата си на активенъ членъ на дружба.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Това е демагогия.

С. Цановъ (з): Днесъ нѣкои се радватъ, че тая организация е разстроена, радватъ се, че е раздѣлена, радватъ се, че е разцепена, радватъ се, че има много постоянни присѣтствия.

Т. Тонковъ (з): Вие я цепите.

С. Цановъ (з): Да, и азъ цепя, и Гичевъ цепи, и всички цепимъ, но единственият, който не дава да се цепи и когото нѣма да разцепимъ, това е българскиятъ земеделски народъ, . . .

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Това е демагогия!

С. Цановъ (з): . . . организиранъ въ Българския земеделски народенъ съюзъ. Фактътъ, че по тоя въпросъ се обаждатъ всички, говори най-добре колко страшенъ е Земледелскиятъ съюзъ за всички. Но, въпрѣки всичко, той ще се наложи, и не самъ, а въ съюзъ съ занаятчийството, една творческа сила, въ съюзъ съ работничеството, съжсало съ болшевишкитѣ илюзии, въ съюзъ съ интелигенцията, която нѣма друго мѣсто, освенъ въ редоветѣ на тая мощна сила. Той ще се бори, той ще победи и ще тури редъ най-напредъ въ себе си, за да тури редъ следъ това и въ държавата. И нека всички знаятъ, че той ще се справи и съ тѣзи, които заради властѣта му измѣниха, ще се справи и съ тѣзи, които започватъ наново да го провокиратъ. Той ще запази своето единство. Вчерашнитѣ избори сѣ доказателство за това. Много постоянни присѣтствия има, но въ повечето села има по една листа и тая листа взема голѣмото болшинство отъ гласоветѣ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Това го разправяйте въ вашия конгресъ. Това сѣ ваши партийни работи, ваши дертове, които не ни интересуватъ.

С. Цановъ (з): То може васъ да не ви интересува, но то интересува много други. И азъ го казвамъ.

Нека никой да не се радва на това положение днесъ на Земледелския съюзъ. Всички онѝзи, които го ненавиждатъ и мразятъ, или ще се откажатъ отъ безсилието си, или пъкъ ще се опомнятъ и ще разбератъ, че тая организация единствено е годна да донесе обновление, да донесе спасение. И тя ще изпълни своята обновителна и народоспасителна роля въ съюзъ съ работничеството, въ съюзъ съ еснафството, въ съюзъ съ честната, творческата, некорумпираната и неопартизанена интелигенция. Ние ще дойдемъ да управляваме, за да спасимъ народа, за да заздравимъ държавата и да реализираме вѣннитѣ и безсмъртнитѣ идеали на българщината — обединенъ и щастливъ народъ въ стегната и силна държава! (Ржкоплѣскания отъ нѣкои земеделци)

Председателъ: Има думата народниятъ представител г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ нашата група днесъ ще имате случай да чуете и моя другаръ г. професоръ Молляевъ, който ще разгледа много по-обширно създаденото положение въ страната и специално финансовото положение на страната. Ако, въпрѣки това, азъ решихъ да взема думата за нѣколко десетки минути, то е, защото ние сме се споразумѣли съ него — да засегна азъ нѣкои въпроси, по които той нѣма да говори, да ги засегна въ една съжсена форма и по единъ начинъ, който, надѣвамъ се, нѣма никому да се злови и нѣма никого да предизвика.

Въ какво се е измѣнило положението въ страната, откакто се закри последната сесия на това Народно събрание? Има, безспорно, една промѣна въ областѣта на външната политика на България, има едно по-голѣмо оживление въ тая областъ, мога да кажа, има единъ обратъ, една промѣна твърде благоприятна. Отъ друга страна, въ вътрешното положение на страната, стопанско и морално, има едно значително влошаване. Ние всички сме длъжни да кажемъ какво предлагаме и какво ще направимъ, за да облекчимъ това положение, за да не дойдемъ до едно безизходно положение и да дадемъ пѣтъ на така нареченитѣ противопарламентарни течения да се упражняватъ върху съдбата на България.

Нѣма да се спирамъ на никой въпросъ подробно и нѣмамъ намѣрение да държа двучасова речъ, макаръ че това е обичай при троннитѣ слова. Азъ съмъ говорилъ много рѣдко безъ конкретна тема отъ тая трибуна. И сега азъ бихъ желалъ да се спра конкретно само на известни въпроси.

Моралното състояние на страната в последните 3—4 месеци е значително влошено. В областта на парламентарните партийни течения вие имате едно все повече и повече растящо и грозящо страната разцепление и разпокъсване на силите. Ако Демократическият съговор направи своето разцепление през 1932 г., Земледелският съюз следва по стъпките му и през тая година. Азъ констатирамъ също, че въ самите партии днесъ еднодушното е по-малко, отколкото е било по-рано, а въ същото време партийните сили се късатъ. Тъзи факти даватъ едно значително основание, единъ важенъ аргументъ на противопарламентарните сили въ нашата страна, за да атакуватъ изобщо парламентарната система и да предлагатъ, явно или скрито, било диктатура, било някакво надпартийно управление.

Критиката на българския парламентаризъмъ може да намъри нѣколко добри основания. Ясно е, че нашиятъ Парламентъ работи много бавно. И за пръвъ пътъ може би ние виждаме тази констатация въ самото тронно слово, което е едно важно указание за всички насъ, че действително нашиятъ Парламентъ въ този си съставъ не е билъ на висотата на положението. Ние сме действували бавно; Парламентътъ не е разрешилъ всички висящи въпроси; ние заседаваме много малко; ние започваме твърде късно. Ние се готвимъ да променимъ правилника отъ две и половина години, а още не сме пристъпили къмъ тая работа. Ние не можемъ да решимъ единъ елементаренъ въпросъ: да почваме точно било на два часа, било на три часа, а почваме винаги следъ 4½—5 часа. Ние приказваме постоянно противъ нощните заседания, отъ разни страни, и споредъ положението на партията, която тукъ се бори — дали е на власт или е въ опозиция — но ние не искаме да знаемъ, че французкиятъ парламентъ много често работи до 5 часа сутринта, а нѣкога и по-късно. Не искамъ да кажа, че парламентарната система ще стане по-добра, ако заседанията бждатъ нощни, но е очевидно, че нашиятъ Парламентъ е ленивъ. Голѣмата отговорност за това, обаче, носи правителството, защото моторътъ на единъ парламентъ, това е кабинетътъ. Той е, който движи парламентарната работа. Парламентътъ е суверененъ, ако щете, наречете го свободенъ, независимъ контролоръ, но въ всѣки случай Парламентътъ самъ нѣма свой моторъ. Той е една армия, разположена въ различни положения, съ отдѣлни сили, обаче този, който командува, това е правителството. Когато, безспорно, правителството нѣма власт надъ Парламента, нѣма авторитетъ надъ него, трѣбва да си отиде, или пъкъ ще трѣбва да изпрати Парламента вкъщи на почивка. Азъ не предпращамъ въпроса, не говоря само за този случай, но въ всѣки случай стъгънъ иматъ много право въ това отношение да ни упрекватъ, че ние недостатъчно изпълняваме нашия дългъ, че нашата процедура е много бавна, че ние допускаме да се извършватъ много неправилни действия въ Парламента. По този начинъ отъвнъ се надигатъ така нареченитъ надпартийни течения, които казватъ: „Ние ще решимъ работитъ по-добре“. Съ туй азъ съвсѣгъ не се обявявамъ противъ парламентарната система. Напротивъ, нашата група предлага парламентарната работа да се засили. Ние сме готови да дадемъ всички доказателства и на нашия най-лошъ противникъ, че не желаемъ да спъваме Парламента и, колкото можемъ, ще му бждемъ полезни. Въ всѣки случай, нека правителството и болшинството взематъ добра бележка, че, безъ сериозни мѣрки въ тая областъ, постепенно — но сега вече много бързо — парламентаризмътъ ще се дискредитира и може би ще дойдемъ до твърде нежелателно състояние на нѣщата.

Г-да! Ние сме решителни противници на всѣка идея за непарламентарно управление, било диктатура, било друга подобна форма. Ние сме строги последователи, и не отъ вчера, на парламентарния режимъ. Ние днесъ имаме заветанието на Андрея Липчевъ: „Пазете конституцията; съ нея напредъ; безъ нея сме загубени. Свѣтътъ се пренасява — казва Липчевъ въ последните часове на своя животъ — свѣтътъ се прегрупирва; много нови нѣща ставатъ въ свѣта, но за България азъ съмъ оптимистъ, при едно условие: съ конституцията напредъ; помирявайте се, споразумявайте се, отстъпвайте си, вие у васъ, и заедно съ всички други, приятели на конституцията, парламентарни течения въ името на днешния държавенъ строй“.

Е добре, трѣбва да ни повѣрватъ, че когато ние правимъ този упрекъ на Парламента, не го правимъ съ целъ да катурнемъ парламентаризма, а го правимъ съ последна мисълъ да подобримъ тази система, а не да остане после да опакваме съдбата на България.

Какво носи диктатурата въ България, или едно надпартийно, безотговорно, безспорно некомпетентно, без-

спорно случайно, а може би и неморално управление? Никой не би поелъ отговорността, че ще гарантира за бждещия диктаторъ, за неговитъ дѣла, за неговитъ действия, за неговитъ скрити пожелания. Никой! Но въ всѣки случай има нѣщо по-лошо отъ това. Диктатурата е единствената смъртна опасност, която заплашва не само съществуването на нашата държава, но въобще съдбата на цѣлата българска нация въ нейната съвкупност. Диктатурата е пътъ къмъ робството. Ние си търсимъ султанъ за 5 вѣка!

Ние ще се боримъ противъ диктатурата. Но ние трѣбва да съживимъ това общество, ние трѣбва да го ободримъ, ние трѣбва да го подпомогнемъ, за да се възстанови довърнето къмъ българския Парламентъ, както съ скѣпи симпатитъ на всички българи къмъ Търновската конституция.

Да се подражава отъ малка България на голѣми сили съ голѣми диктатори, това би било действително само смѣхъ, ако не бѣше лудостъ. Това е фактически една настояща лудостъ, това е упомощаване. Германия има 70 милиона души, тя е въ центъра на Европа, тя може да си позволи лукса да има днесъ единъ некоронованъ кайзеръ, както имаше за дълго време единъ коронованъ кайзеръ. Германцитъ винаги обичатъ да ходятъ по берлинскитъ улици, да маршируватъ и да говорятъ: „Unser Kaiser“, както днесъ маршируватъ и викатъ: „Unser Führer“. Не отричамъ тѣхното право да си избиратъ управление, не отричамъ тѣхнитъ предпочитания. Това, което твърдя, то е, че ако България започне да прави проби съ диктатури, съ надпартийни управления, съ противопарламентарни управления, тя ще бжде раздѣлена и унищожена. Това е моето мнение за всички български поколения; това е моето дълбоко убеждение. Ние трѣбва да запазимъ този строй, като подобряваме нашата работа, като ускоряваме процедурата, като направимъ жертвитъ, които обществото иска отъ насъ. Въ България има само единъ опитъ за диктатура, за непарламентарно управление. Оказа се, че този голѣмъ реформаторъ билъ фалшификаторъ на гербови марки, вулгаренъ престѣпникъ — Дико Йовевъ. Днесъ имената на кандидатитъ за диктатура сѣ легионъ, но азъ не зная кой би могълъ да стопли българската душа, кой би могълъ да заяви по съвѣст и съ честъ, че той ще има довърнето на свѣта да запази поне нашиятъ граници, че той ще има възможността да запази тази държава — не да я разшири, не дори да подобри положението ѝ, а да запази това, което е днесъ, макаръ и тъй тежко и тъй страшно.

Много е леко на неотговорни хора, по нѣкога неуспешни хора, по нѣкога нецорасли момчета, да разправятъ по кафенета и да пишатъ въ вестникъта, че ще дойде една здрава ръка, за да ни спаси. Има нужда отъ много умове, има нужда отъ енергия, има нужда отъ строителство, има нужда отъ единъ блокъ на националнитъ сили, отъ единъ бетоненъ бентъ противъ бурята, която става въ Европа, за спечелване на свѣта, за спечелване довърне къмъ България и за гарантиране поне това, което имаме. Никой досега не се е показалъ на небосклону у насъ, който да има всеобщо довърне, да има тѣзи дарби, да има тия способности, за да постави, както се казва, всѣки на неговото мѣсто. Но кой гарантира, че ще постави всѣкиго на мѣстото му? Кой е тоя гениаленъ човѣкъ, кой е тоя даровитъ човѣкъ? Ако има такъвъ даровитъ човѣкъ съ всестрани дарби и способности, азъ ви увѣрявамъ, много по-лесно би било да стане той полезенъ на България чрезъ Парламента, отколкото безъ Парламента. Да дойде тукъ, или да каже вънъ какво иска, какво мисли, какво предлага той. Ще се намѣрятъ партийни групировки, ще се намѣрятъ и непартийни течения, които ще му създадатъ единъ ореолъ на уважение, на почитъ, ако щете, на месианизъмъ и ще му се даде възможностъ да бжде полезенъ. Никой не би дрѣзналъ, най-малко азъ, противъ единъ голѣмъ българинъ — съ много познания, съ честъ и характеръ — който желае да бжде полезенъ на нашата страна. Колко сили има въ политиката, у насъ, тѣ сѣ известни.

Въ подробности нѣма що да влизамъ, но ви правя това последно предупреждение отъ името на нашата група, че ние виждаме отъвнъ единъ лошъ вѣтъръ, че ние чувстваваме отъ вънъ едно голѣмо недоволство. Имайте го предъ видъ, вземете актъ отъ него, недейте се скрива задъ това или онова и вие ще имате пълната наша подкрепа, лоялна и безвъзмездна.

Д. Дрънски (д): Безвъзмездна?

Г. Василевъ (д. сг): Да, безвъзмездна. — Какво е стопанското положение на страната? Нѣма да говоря нито дума за финансовото положение, нито ще вѣзва въ подробности по маса въпроси, които съставляватъ може би най-сѣщественитъ въпроси днесъ за правителството: за

бюджета, за финансовото положение и пр., тъй както върху тая тема много по-обширно, много по-подробно ще ви говори моят пръв другарь г. Молдовъ. Но и азъ съмъ дълженъ отъ това, което чувствавамъ и зная за нашата страна, да кажа нѣколко думи.

Нѣма съмнение, г-да, че положението на селянитѣ е отчаяно. Тѣ нѣматъ парични срѣдства, тѣ нѣматъ доходи. И нѣматъ доходи, защото това, което продаватъ, не дава никакви доходи. Нѣматъ срѣдства, защото нѣматъ спестявания отъ миналото. Минаха войнитѣ, преди които имаше пари у селянина; той бързаше да ги вложи: било да купи имотъ, било да подобри инвентара, било да задоволи нѣкоя друга нужда. Селянитѣ останаха безъ срѣдства, а дойде и кризата. Нѣматъ доходи, разходитѣ голѣми, данѣцитѣ тежки, продуктитѣ за село скѣпи, съобразно ценитѣ отъ преди година-две, три или петъ. Вследствие на това съществува едно отчаяние. Кой отъ васъ не го знае? Защо да споримъ по това? Нѣма да споримъ. Но положението е тежко и въ града: търговцитѣ отчаяни, занаятчиитѣ недоволни до единъ, работничеството страда, едни защото нѣматъ работа, други защото надницитѣ сѣ много намалени и нуждитѣ сѣ незадоволими. Чиновничеството също не е доволно. Не е доволно, понеже не може да получава заплатата си; не е доволно, защото нѣма стабилитетъ, нѣма никаква сигурностъ за утрешния день, нѣма никакво зачитане къмъ неговото положение на държавенъ служителъ. Общо положението е свършено тежко. То е тежко и за свободнитѣ професии, за всички лица, които живѣятъ отъ свободенъ трудъ.

Мене ме интересува какво можемъ ние да заявимъ на нашия народъ, какво можемъ да прокараме въ Народното събрание, за да можемъ отчасти да разрешимъ проблемата: да облекчимъ и подобримъ отчаяното положение и, отъ друга страна, да създадемъ довѣрие въ утрешния день, да дадемъ възможностъ на производителнитѣ съсловия спокойно да се отдадатъ на своята работа, да чакатъ съ търпение нови облекчения въ близкото бъдеще.

Нашата група мисли, че първото нѣщо, което може да оживи стопанския животъ и да намали съществуващата неправда и дискриминия въ стопанското обращение, то е да се даде една твърда минимална цена, по-голѣма отъ сегашната, на пшеницата. Въ нашитѣ съвѣщания — да ви бѣде ясно, това е парламентъ — ние, нашата парламентарна група сѣ централното ни бюро, натоварихме двама наши компетентни хора, които вие знаете, г. Георги Каназирски и г. х. Стойковъ, който не е членъ на Камарата, бившитѣ ръководители на Храноизноса презъ наше управление, сѣ задача, при сегашното положение на хранитѣ, при сегашната конюнктура на реколтата, при сегашнитѣ изгледи на международния пазаръ, всичко взето предъ видъ, лоялно и почтено, безъ никакво желание за заблуда, безъ никаква сѣнка за демагогия, каква може да бѣде, тъй да кажа, максималната и минималната цена, която бихме могли да гласуваме съ законъ въ България и да я наложимъ. И тѣ ни отговориха: три лева.

Ако ние искаме да правимъ едни подражания, имаше и по-лесно решение. Преди три месеци, знаете, че въ Лондонъ една свѣтвна международна конференция установи като една минимална, задоволителна цена на пшеницата 3-20 л. Ние не посмѣхме да копираме и да подражаваме, а искаме да бѣдемъ добросъвестни до край. Има два факта. Ще ви ги посоча: единиятъ фактъ — въ Франция, демократична и републиканска Франция, а другиятъ — въ Германия, въ Хитлерова Германия, но така бѣше и преди Хитлера. Съ законъ въ Франция е установена цена на пшеницата 5-50—5-60 л. Нѣма да влизамъ въ подробности. Текстове въ закона сѣ ми нарѣка — когато поискате, можемъ да ги изучаваме въ която щете комисия; нѣма да ви отнемамъ сега време. Никой нѣма да оспори тия факти.

Ако Франция може да намѣри възможностъ да даде 5-60 л. минимална твърда цена за килограмъ жито и на всѣко първо число да я увеличава съ 1-50 фр. за 100 кгр. до 1 юний идната година, ако правителството на Хитлера въ Германия дава близо 6 л. на килограмъ — разликата между цената въ Франция е нѣколко стотинки — очевидно е, че ние също така ще трѣбва да изпълнимъ своя дългъ. Ако е възможно, да дадемъ 4 л. — нѣма да правимъ тукъ маршандажъ. Ще направимъ проучвания. Ние сме направили нашитѣ изчисления и намираме, че безъ стотинка загуба за държавата ще можемъ въ България да приемемъ 3 л. минимална цена на обикновена търговска стока пшеница и при гуй — 50 ст. износна премия за килограмъ царевича. Съ това стабилизиране на тая изкуствено установена цена, но съ най-голѣми наказателни санкции противъ всички, които биха нарушили тая цена, ние смѣтаме, че не само ще постигнемъ задоволяване на селянина, което иде прѣко отъ повишение цената на житото, но ще дадемъ и начало на оживлението въ стопанския животъ на

страната. Това е, споредъ насъ, първата мѣрка, която Парламентътъ незабавно трѣбва да гласува.

На второ мѣсто, ние смѣтаме, че е необходимо бързо и конкретно да се направи единъ законъ, съ който да се промѣнятъ всички фискални постановления, за да може да се достигне едно приблизително съответствие, ако не 100%, то поне 70—80% между ценитѣ на земеделскитѣ произведения и ценитѣ на 4—5 стоки, които сѣ отъ първа необходимостъ за селянитѣ. Вѣрно е, че това ще носи тежестъ за държавата, но, въ всѣки случай, необходимо е, ако ще трѣбва да направимъ нови облагания, да обложимъ цѣлия луксъ на България. Всѣки купувачъ на луксозни стоки, независимо отъ това дали е въ града или въ селото, ще трѣбва да плати повече, но за тия елементарно необходими артикули за селянина ще трѣбва да направимъ облекчение. Иначе селянинътъ ще право ще казва: „Азъ давамъ много, не получавамъ нищо, продавамъ въ града, но не мога да купя“. Съ тая реформа — съ по-голѣмата цена на пшеницата — ние смѣтаме, че туримъ начало на първата струя на стопанско обращение между граждани и селяни, между занаятчи и селяни и между самитѣ селяни.

Тая реформа не е мѣчна, не е трудна. Въ една специална комисия, където ще има и компетентни лица, ще се направятъ всички изчисления, ще се измѣрятъ отговорноститѣ, ще се установятъ загубитѣ и тѣ ще трѣбва да се покриятъ предварително. Съ това съмъ съгласенъ, но не мога да се съглася съ едно: туй, което съществува, да се продължи. Продължението на това, което е, води къмъ катастрофа, къмъ стопанско задушаване. Който я желае, да го поддържа, да се съгласи да остане то; който не я желае, ще му тегли послѣдствията. И това скоро ще дойде.

Ц. Таслаковъ (д): Г. Василевъ! Кажете отде да се взематъ срѣдства, за да се дадатъ всичкитѣ тия облаги?

Г. Василевъ (д. ст): Азъ го казахъ, г. Таслаковъ, но може би вие не сте ме дочули или доразбрали ясно. Азъ казахъ: който иска да го направи, ще намѣри доходи. Ще обложимъ всички други стоки, които не сѣ отъ първа необходимостъ, и ще разхвърлимъ това облагане на всички въ България, всички да плащатъ. Но туй трѣбва да стане. Не е възможно, не е справедливо, не е търпимо да слагате цѣлия товаръ на хора, които казватъ: „Имаме земя, даваме трудъ, не можемъ да живѣемъ“. Готовъ съмъ въ комисията да направя моитѣ предложения за облагания, но пакъ казвамъ: не е възможно това да продължава, трѣбва да му се тури кръстъ; иначе катастрофата ще тури другъ кръстъ.

Третиятъ въпросъ, който вече е споменатъ въ тронното слово, е въпросътъ за задълженията. Г-да! Вие знаете нашата теза. Тя е добросъвестна. Тя събира въ себе си облекчения и намаления на задълженията, заздравяване на кредита и стопанско съживление. Нѣма да я излагамъ сега подробно, защото нѣма и 5 месеци, откакъ я изложихъ тукъ. Специално за селскитѣ задължения азъ говорихъ тукъ повече отъ половинъ часъ, може би единъ часъ, и говорихъ въз основа на единъ почти готовъ законопроектъ. Не желая да повтарямъ това, което съмъ говорилъ.

Ние стоимъ на това становище: въ села и въ градове ще трѣбва да запазимъ сѣшитѣ принципи — разсрочки, облекчения, включително намаления на главницата — обаче не ще можемъ да имаме всички подробности еднакви, нито за всички категории дългове, нито за всички категории длъжници въ градоветѣ, нито за всички различни произходи на задълженията въ градоветѣ. За селянитѣ въпросътъ е по-ясенъ, мога да кажа по-просто въ неговата техническа страна. Той не е по-малко важенъ и, разбира се, той е интересенъ за всички; но неговото техническо разрешение въ формулитѣ, въ постановленията, въ пресмѣтанята е много по-просто. Защото селянитѣ дължатъ на Земеделската банка и на частни кредитори. Частнитѣ кредитори ще трѣбва да изчезнатъ, като ги задоволимъ въ известенъ размѣръ, и селянитѣ ще останатъ длъжници на Земеделската банка. Това е първата частъ на операцията.

Втората частъ на тая операция е за самитѣ задължения на Земеделската банка. По този въпросъ азъ съмъ говорилъ толкова ясно, толкова подробно, щото не желая по никой начинъ да повтарямъ това, което съмъ казалъ преди 4—5 месеци. Въ всѣки случай законопроектътъ иде; когато той дойде, ние ще излъземъ съ конкретни предложения и съ най-подробни обяснения по тѣхъ, обаче отсега трѣбва да кажа, че не е възможно да се съживи стопанския животъ, ако не се намали нѣщо отъ тази тежестъ, която лежи върху плещитѣ на земеделскитѣ длъжници. Може би въ градоветѣ има известна частъ длъжници, които не заслужаватъ никаква милостъ — тамъ

могат да станат някои подробни изучавания; но, във всеки случай, не е възможно да останем във днешното положение, да откажем да дадем облекчение.

Доколкото разбирам, във идеята на правителството, без да имам законопроект му наръце, проблемата за облекчения се свежда до следното: да се намали лихвеният процент, да се даде разсрочка за повече години и въобще да не се бута главницата или, ако се бутне, то да бъде толкова малко, щото да не се разбере, да не бъде голъми трусът. Другата теза казва: да се направи още от началото намаление и на самата главница и въ такъв случай разсрочката може да бъде по-кратка, размърът на лихвата може да бъде с 1—2% по-голям. Не желая да влизам във подробности. Двете тези не се изключват, но аз съмтам, че по-правилната, по-целесъобразната, по-успокоителната и по-спасителната е тази да се направи намаление на самата главница още от началото. Другото е, може би, същото от гледна точка на банкерска сметка, но не е същото от гледна точка на човешка психология, от гледна точка на успокояване. Какво търсим ние тук? Ние търсим и едно успокоение, ние търсим и една възможност за бъдеща работа.

Слушах един германец, много компетентно лице, че въ разни части на Германия, въ разни държави там въпросът за разни категории кредитори и длъжници е разрешаван по два начина. Единият начин е: голъми разсрочки, но ниска лихва, без да се бута главницата. Вторият начин е: по-малко намаление въ лихвата, но малки разсрочки въ годините, но намаление и на основата. Неговото заключение беше същото, което аз тук ви излагам. Той казваше: все пак и от нашата практика се установи, че е предпочитателно да имаме ясен и добър баланс, да наредим сметката сега, отколкото да имаме ясен отчет след 20 и 25 години, когато и кредитори, и длъжници не се знае какъв вътръ ще ги завъе и накъде ще отидат.

Проблемата е много сложна. Ние сега изразяваме нашата готовност да сътрудним за нейното разрешаване реално, без никакви задни мисли, като, обаче, настояваме да се разреши част по-скоро, като съжаляваме за изгубеното време и като ви увъряваме, че въ последната година и половина, изгубена въ тези отклонителни и отлагателни разрешения — които не успокояват, а по-скоро съ морфинистични, за да не се чувства болката веднага, а после, като се събуди болникът, да го боли повече — е направена голъма пакост. Върно е, че кредитът тръбва да се заздравя, върно е, че спестяванията тръбва да се защищават — това аз вече го посочих въ моята минала реч по селските задължения. Ще тръбват нови жертви, ще тръбват нови облагания, ще тръбва да се създават нови приходи на държавата, за да може специално да се прави покритие на загубите, та по този начин да не се раздрусва стопанският строй, нито да се компрометират влоговете на нашите банкови учреждения, безразлично държавни или частни.

Г-да! Нужно е да се вземат многостранни мърки за съживяването на нашия обмът — аз бих казал, една система от мърки. На първо място, тръбват мърки — които съ най-важни — за увеличаване и разширение на нашия износ, и понеже нашият износ е почти 100% от земледълски произведения, значи — за пласмента на нашите земледълски произведения въ чужбина.

Има ли такава възможност? Има. Има ли примъри за такива дъла около нас? Има. Има ги въ Ромъния, има ги въ Унгария. Унгария продаде на предпочитателни цени зърнени храни на Франция, а Ромъния пласира въ Германия. Ние не сме направили нищо. Ние сме въ едно по-благоприятно положение, защото имаме повече артикули. Ако ги оперират само съ зърнени храни и съ скотовъдство, ние имаме много други артикули. Къде продаваме ние сега? Още нъмаме търговия съ Гърция. Ще можем да продаваме утре, когато ще стане уреждане на споровете, за няколко стотици милиони, за 500 милиона може би, за 800 милиона може би, ако пазарът веднага попие това, което можем да му дадем.

Ето, нашата търговия въ Палестина се развива. Тръбва да благодарим на Бога и на г. Мушанова лично, че значи за консул един много деятелен, отличен човъкъ, г. Шелуш, мъстен еврейски гражданин от Палестина, който вдигна нашия внос на една доста почтена цифра. Сумата не е стотици милиони, но ако не беше Шелуш, нъмаме да имаме нищо. Той направи чудеса, наистина въ скромни размъри, съ десетки милиона лева, но това е нов пазар. През последната година ние имаме голъмо засилване на нашия внос въ Испания. Мислите ли вие, че ние го направихме? Не, съдбата ни го даде. Аз не познавам нито едно българско усилие, направено

от най-големия до най-малкия, който да е загубил четвъртъ част, за да увеличи тоя износ. Но ние можем да направим твърде много въ Испания. Можем да внасяме там не само дървени въглища, но и маса други стоки. Да вземем Палестина, Гърция, Испания и други някои южни страни. Сега има една прекрасна мисия, въ лицето на един италиански общественикъ, за засилване икономическите връзки съ Италия; да прибавим Франция, Германия, Англия. Последната има тук милиони блокирани, но не можем да й дадем пари. Кой й предложи стока, кой помисли каква стока да й дадем? Имаме ли ние стока да й предложим? Да, имаме. Даже, ако щете, и десертно грозде има, и много други артикули има. Изучихме ли ние тоя пазар? Пратихме ли едно лице въ Лондон? Не. Похарчихме ли пет лева по тоя въпрос? Не. Имаме ли един консул въ Лондон? Нъмаме.

Не правя нито безосновни упръци, нито искам да оскърбявам; аз говоря най-искрено, съ желание да потика правителството. Да го помоля — ако то предложи тая дума — най-настоятелно, да се обърне по-сериозно внимание на тоя въпрос — пласментът на българските земледълски произведения. Може някъде да ни се затворят вратите: има девизни пръчки, пазарите съ много мъчно достъпни сега, конкуренцията е безогледна, хората правят дъмпинг, има по-силни от нас. Но аз имам пред вид, че българското производство не е чрезмърно въ своята маса, че то е много разнообразно, като никое друго въ Европа, че ние ще искаме малки количества за пласмент и че нъма държава, съ която, ако се третира по един приятелски начин, да ни откаже поне някои дребна услуга. Убеден съм, че съ една система от мърки и съ компетентни хора ние ще можем да направим голъми подвизи въ тая област — пласмането на нашите земледълски произведения въ чужбина.

Има, разбира се, и друга една серия от мърки. Днес нашата външна търговия — внос и износ — е концентрирана до последния сантим въ Българската народна банка. Нъмаме нищо против принципа. Ако има учреждение въ България — нека да подчертая това — което, откакто е създадено от Каравелов до днес, е запазвало винаги своето добро име, съ извъредно малки изключения на някои недостойни лица, попаднали там случайно и кратковременно, то е Народната банка. Този институт заслужава всичкото наше доверие, подкрепа и симпатия. Аз имам симпатия към тая банка и я съмтам като подпора на България. Без Народната банка, тъй както е създадена от Каравелов, кой знае къде щъхне да стигнем ние. Напр., съ един кредитен институт, въ който акционерите биха били чужденци. Щъха да ни вземат под наем и кой знае какво щъха да направят! Народната банка заслужава симпатии. Но днес се чуват гласове, че тя е или прекалено строга, или даже понъкога нееднакво справедлива към всички. Разбирам грижата й да се пазят девизите — това е съвършено умъстна грижа — но не знам дали Народната банка има всичките капациети, за да познава всичките пазари и да може конкретно, навременно, най-полезно и най-целесъобразно да действа по отделните въпроси. Струва ми се, че понъкога тя действа чрезмърно автоматически. И даже напоследък по един въпрос, когато Гърция се съгласи да направим един обмът, като изключение, понеже нъмаме търговски договор съ нея, за 100 милиона, за да се издейства това нъщо от Гърция, загубиха се 14 месеци! Но след като се получи едно решение, нашата Народна банка каза: „Промънете сега гръцкото решение“ — нъщо, което ще трае една година, че тогава ще почнем пак търговия. Мене ми се струва, че това е вече прекалено. Правителството, респ. Финансовото министерство, ще тръбва да тури там няколко специалисти, които не съ само банкери, а които ще имат и търговска опитност, които ще познават нуждите на нашата страна и ще имат по-широк поглед, за да може да се действа по-бързо, за да може да се направят понъкога и по-голъми отстъпки, срещу които ще имаме приток от външни сръдства, или ще намърим пласмент на онова, износът на което е задръстен.

Ще кажа само две думи за външното положение, тъй като, казах и по-рано, г. Молдовъ ще говори извъредно подробно на тая тема.

Аз съм доволен, че през последните три месеци България се намира въ едно по-благоприятно положение, отколкото беше дотогава. Този въпрос е толкова важен, че ако всичките оратори го засенат въ своите речи, нищо нъма да се загуби. Къде е България, къде е мъстото на България? Въ последното заседание на парламентарната комисия по външните работи въпросът се раз-

исква и азъ мога да заявя тукъ своето задоволство отъ всичкитѣ разисквания. Въ тая зала, обаче, нищо нѣма да спомена отъ тѣхъ. Въ всѣки случай, моето мнение и моето заключение е: България не може да бѣде тамъ, където бѣше въ 1915 г., България не може да се храни съ илюзията, че въ единъ общъ фронтъ съ всички победени ще получи ревизия и величие; нѣма да получи нищо, освенъ може би нѣкой новъ ударъ. България трѣбва да се помири съ голѣмитѣ победители, България трѣбва да бѣде при тѣхъ. България изолирана нѣма да остане. Днесъ я посещаватъ, подпитватъ, закачатъ, подканватъ, може би заплашватъ, но въ всѣки случай България ще свърши съ едно установяване и ще намѣри своето мѣсто въ семейството на Европа. То не може да бѣде при никого, който би желалъ съ сила да измѣни настоящия редъ на нѣщата. Ние нѣмаме въоръжена сила; ние трѣбва да я имаме. Ние зачитаме нашата армия, но ние не можемъ да разчитаме, че ще мобилизираме българския народъ, за да достигнемъ кое да е искане отъ многобройнитѣ разклонения на единствения български въпросъ. Нѣма много въпроси, има само единъ български въпросъ. Но той не е простъ и не е еднообразенъ. Азъ желая на правителството въ тая областъ най-голѣми успѣхи. Ние стоимъ на становището, че ще трѣбва да има единство въ външната политика; ще трѣбва да има едно свещено единодушие по единъ въпросъ, който крие въ себе си съдбата на нашата нация. Всички бележки сѣ позволени, различнитѣ мнения сѣ добре дошли. Но въ всѣки случай, когато говоримъ за правителството, което трѣбва да носи отговорностъ, ние трѣбва да го съветваме едно и сѣщо нѣщо и да го подкрепваме въ неговата политика, даже когато не я сподѣляме въ нейнитѣ подробности. Само когато би се констатирало, че правителството прави една опасна политика за бъдещето на страната, само тогава борбата е позволена, и то борба лоялна, въ дадени рамки.

Моето общо заключение е, че въ нашата страна днесъ недоволството е извънредно голѣмо. Азъ не знамъ дали има представител отъ болшинството, което подкрепва това правителство, да може да констатира нѣкъде задоволство въ страната. Но, г-да, отъ тая страна (Сочи лѣвицата) може би специално вънъ отъ тая сграда, въ редоветѣ на опозицията, нѣма единодушни чувства по отношение на настоящото положение. Едни казватъ: „Толкова по-добре, защото е толкова зле; колкото по-зле, толкова по-добре!“ Ние не смѣемъ да бѣдемъ въ тия редове. Ние нѣмаме куража да изповѣдаме тая мисль, която въ дадения моментъ е и противодържавна, и противонародна. Ние не можемъ днесъ да поставимъ нашитѣ партийни разбирания надъ страха, надъ катастрофалния страхъ за утрешния день, за съдбата на народа и държавата. Вие бързайте. Недейте се люлъ съ това, което приказвахте преди две и половина години. Бѣдете увѣрени, че когато правимъ тая критика и тая констатация, не го правимъ това отъ желание да ви видимъ частъ по-скоро паднали и върху туй разрушение да изгрѣе партийното слънце на нѣкой група, специално на Демократическия сговоръ, площадъ „Славейковъ“ Ние не го желаемъ това. Ние сме загрижени за утрешния день. Ние смѣтаме, че страната ни е въ тежко положение; ние смѣтаме, че сме на едно много малко разстояние отъ една стопанска катастрофа. Е добре, обърнете внимание на това, съберете вашитѣ сили, посочете вашитѣ решения. Ние нѣма да манкираме, ние ще ви подкрепимъ; ще ви подкрепимъ, за да бѣде България по-честита, за да бѣде България по-сигурна. Защото другото, което иде извънъ Парламента, за насъ е смъртта на България. Другото, което се разпространява по улицитѣ и което не държи смѣтка за никакви факти въ Европа; другото, което нѣма съзнание за никаква отговорностъ; другото, което се люлъ съ басни и легенди за утрешния день; другото, което знае само да протестира; другото, което знае само да носи знамена изъ улицитѣ, да заплашва или да разправя бабини деветини — всичко това се записва, бѣдете увѣрени, за смѣтка на българската държава.

Г-да! Положението е сериозно, положението е страшно. Забележете добре, България има нужда отъ чужда подкрепа, отъ симпатията на три голѣми народи, за да може да съществува. Даже за своето съществуване тя не може да бѣде сигурна, ако нѣма довѣрието и симпатичното разположение на англичани, французи и италианци. Недейте си прави илюзии! Недейте мисли, че като си мѣдчимъ, опасността ще ни замине. Недейте мисли, че ако ви критикуваме, желаемъ да ви дискредитираме. Не! Ние желаемъ да видимъ едно по-добро управление.

Сега остава единъ последенъ въпросъ: този Парламентъ ще може ли да даде едно по-добро управление или не? Или ще даде по-добро управление, или ще се самоубие. Друго решение нѣма. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ и отъ демократитѣ)

Председателъ: Има думата народниятъ представител г. Владимиръ Молловъ.

В. Молловъ (д. сг): Г. председателю! Времето е напреднало. Азъ даже Ви предупредихъ, че не ще мога да говоря, защото гърлото ме боли.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Ако можете да заночнете, да говорите до 8 ч. и да продължите утре.

В. Молловъ (д. сг): Не ще мога. При това предъ менъ имаше записани други, които се отказаха.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Кой е записанъ преди него, г. председателю? (Възражения отъ мнозинството)

Г. Молловъ обяснява, че му е пресипналъ гласътъ и моли другъ да говори сега, а той да говори утре.

Председателъ: Има думата народниятъ представител г. Петко Стояновъ.

Обажда въ сѣ: Нѣма го.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Г-да! Азъ казахъ, че съ тронното слово ние трѣбва да побързаеме. Сега се извинява ораторътъ г. Молловъ, че е неразположенъ — гърлото го боли. Г. Петко Стояновъ го нѣма. Ще вдигнемъ сега заседанието, като се надѣвамъ, че ще работимъ и въ сѣбота.

Нѣкой отъ сговориститѣ: И въ понеделникъ.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Да.

Ще моля да се вдигне сега заседанието и за утрешното заседание да имаме следния дневенъ редъ:

1. Предложението за смѣняване подпредседателя на Народното събрание Н. Захариевъ и избиране подпредседателъ.

2. Първо четене проектоотговора на тронното слово — продължение разискванията.

3. Първо четене предложението за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание.

4. Второ четене законопроекта за личния съставъ на Министерството на финанситѣ.

Председателъ: Които приематъ предложения отъ г. министъръ-председателя дневенъ редъ за утрешното заседание, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 20 м.)

Председателъ: А. МАЛИНОВЪ

Секретаръ: А. КАНТАРДЖИЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ